

Με την έκδοση του τόμου «Αρχειονομία. Η πρακτική των Γενικών Αρχείων του Κράτους», οι συντάκτες του έργου σκοπεύουν στην κάλυψη ενός κενού για τα ελληνικά αρχειακά πράγματα. Την κωδικοποίηση δηλαδή των αρχειακών πρακτικών που εφαρμόστηκαν και εφαρμόζονται για την εξυπηρέτηση των νόμων που διέπουν τη συγκέντρωση των αρχείων, τη φύλαξή τους και τη διάθεσή τους στην επιστημονική έρευνα. Των κρατικών ή δημόσιων αρχείων κατά κύριο λόγο αλλά και των ιδιωτικών, αφού μεγάλο μέρος τους φυλάσσεται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους (ΓΑΚ) ενώ για το σύνολό τους εποπτεύονται από αυτά.

ISBN 978-960-7236-11-1



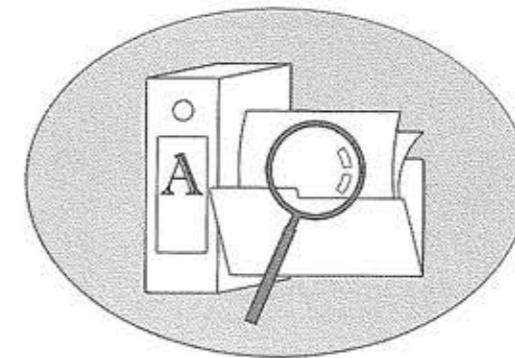
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΓΕΝΙΚΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

37

ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑ Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΤΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Μαρία Χ. Βακαλοπούλου, Ν. Ε. Καραπιδάκης

επιμέλεια



Αθήνα 2012

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΓΕΝΙΚΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ • ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑ



Μέχρι τα τέλη του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, οι βασικές αρχές σχεδιασμού των κτηρίων Αρχείων ακολουθούν τα μνημειακά πρότυπα του νεοκλασικισμού που αντανακλούν τη σταθερότητα και τη μονιμότητα του αρχαιικού περιεχομένου τους. Από τη δεκαετία του '30 όμως το αρχιτεκτονικό κίνημα του μοντερνισμού εμπλέκει την κατασκευή κτηρίων με ρασιοναλιστικά πρότυπα: τον προσανατολισμό, το σπλισμένο σκυρόδεμα, τις πολλαπλές στάθμες και την εγκατάσταση μηχανολογικών επιτευγμάτων: ηλεκτρικού φωτισμού, ανελκυστήρων και εξελιγμένων για την εποχή μεθόδων πυρασφάλειας, για την στέγαση τόσο των Εθνικών Αρχείων στις μεγάλες πόλεις της Ευρώπης, όσο και των τοπικών αρχαιικών υπηρεσιών στις περιφέρειες.¹

Από τη δεκαετία του '60 ενισχύεται ο θεσμικός χαρακτήρας των Αρχείων στην Ευρώπη με την ίδρυση Εθνικών Οργανισμών και τη σύσταση προτύπων και εγχειριδίων σχετικών με τη μέριμνα των αρχείων.² Από την άλλη οι ΗΠΑ έχουν ήδη εγκαθιδρύσει τη μέριμνα για την αρχαιική τους κληρονομιά

1. Μ. Γιαννίκου, «ΚΤΗΡΙΟ ΑΡΧΕΙΩΝ. Κατασκευάζοντας νέο ή ανακαινίζοντας υφιστάμενο κτήριο με αλλαγή χρήσης για τη στέγαση αρχείων», περ. *Αρχαιικά Νέα* 24 (2010), σελ. 50.

2. «Στη Μεγάλη Βρετανία το 1977 δημιουργείται το πρώτο πρότυπο *British Standard (BS) 5454, Storage and Exhibition of Archival Documents*, από τον οργανισμό The Royal Commission on Historical Manuscripts (HMC) με 2^η αναθεώρηση το 1989 και 3^η το 2000: *Recommendation for the Storage and Exhibition of Archival Documents*. Το 1994 παρεμβάλλεται η έκδοση του Public Record Office, *Beyond the PRO* και μετά τη συγχώνευση των HMC και PRO δημιουργείται ο φορέας The National Archives (TNA) που κυκλοφορεί το 2004 την 1^η έκδοση του προτύπου *TNA, Standard for Record Repositories*. Παράλληλα η εξέλιξη και η χρήση του *BS 5454* οδηγεί το 1993, στο σύγγραμμα *Archive Buildings in the United Kingdom, 1977-1992*, του Christopher Kitching (που έχει διατελέσει γραμματέας του HMC και πρόεδρος της τεχνικής επιτροπής του *BS:2000*) και στην πρόσφατη έκδοσή του 2007, το *Archive Buildings in the United Kingdom, 1993-2005*. Στη Γαλλία το 1966, το εγχειρίδιο του The National Archives Technical Services Unit από τον Michel Duchein, *Le Bâtiments et Equipement d' Archives* που μεταφράστηκε και εκδόθηκε και στα αγγλικά: *Archive Buildings and Equipment* από το ICA και κυκλοφόρησε πλήρως αναθεωρημένο το 1988 από την K.G.Saur στη Νέα Υόρκη. Επίσης, στην Αυστραλία, το *Solid, Safe, Secure: Building Archives Repositories in Australia*, του Ted Ling, το 1998, από τα Εθνικά Αρχεία στην Καμπέρα.», Μ. Γιαννίκου, «Μεθοδολογικός οδηγός εγκατάστασης αρχειοστασίων, για τη βέλτιστη φύλαξη και διατήρηση του αρχαιικού υλικού σε υφιστάμενα κτήρια αρχείων: μια πρόταση για τα Γενικά Αρχεία του Κράτους Νομού Ευβοίας», περ. *Το Μουσείο*, 8 (2012), Κέντρο Μουσειακών Ερευνών του Πανεπιστημίου Αθηνών.

από την αρχή του αιώνα.³ Τα τελευταία χρόνια τα κτήρια των Εθνικών Αρχείων σε όλο τον κόσμο εκσυγχρονίζονται σε εγκαταστάσεις και εξοπλισμό, ενώ πολλά νέα κτήρια κατασκευάζονται σύμφωνα με τους πιο πρόσφατους κανονισμούς και προδιαγραφές.

Ο φορέας των Εθνικών μας Αρχείων στεγάζει το αρχειακό απόθεμα των Περιφερειακών του Υπηρεσιών (στο εξής ΠΥ) σε ιστορικά κτήρια ή άλλα κτήρια σε δεύτερη χρήση,⁴ ενώ μόνο η Κεντρική Υπηρεσία των ΓΑΚ, που από το 1991 στεγαζόταν σε παλιά πολυκατοικία της οδού Θεάτρου 6, εγκαταστάθηκε από το 2003 σε ιδιόκτητο κτήριο το οποίο έχει κατασκευαστεί γι' αυτό το σκοπό.⁵ Αφενός η ανάγκη ανανέωσης και επέκτασης των εγκαταστάσεων και αφετέρου οι περιορισμοί εξαιτίας του μεγάλου κόστους, αποτελούν το σημαντικότερο πρόβλημα των ΠΥ των ΓΑΚ.

Σήμερα που ο πρωταρχικός σκοπός των Αρχείων είναι η προστασία και η διατήρηση της πληροφορίας που φέρει το υπόστρωμα των τεκμηρίων, οι εγκαταστάσεις του κτηρίου έχουν στόχο την εξασφάλιση ενός «κλειστού» περιβάλλοντος, που επιβραδύνει τη φυσική φθορά των τεκμηρίων από τις επιπτώσεις των περιβαλλοντικών παραμέτρων: της θερμοκρασίας, της σχετικής υγρασίας, του φωτισμού, της ποιότητας του αέρα και των βιολογικών παραγόντων. Η ορθή επιλογή των εγκαταστάσεων και του εξοπλισμού αφορά, επίσης, σε ζητήματα ασφάλειας του υλικού από εκούσιες ή ακούσιες απειλές όπως είναι: η πυρκαγιά, η κλοπή, ο βανδαλισμός και οι φυσικές καταστροφές: η πλημμύρα, ο σεισμός κ.λπ.⁶

3. Σταδιακά, από το 1901, οι Πολιτείες Alabama, Mississippi, Maryland, Illinois, Delaware θα αποτελέσουν προδρόμους στον τομέα της κατασκευής κτηρίων Αρχείων για τις επόμενες δεκαετίες. Το 1935 οι ΗΠΑ θα στεγάσουν τα Εθνικά τους Αρχεία στη Washington, ενώ μετά το κτήριο των National Archives and Records Administration (NARA) στο Suitland του Maryland το 1967, σήμερα κατέχουν τις πιο σύγχρονες εγκαταστάσεις τα NARAH στο College Park του Maryland. Βλ. Μ. Γιαννίκου, «ΚΤΗΡΙΟ ΑΡΧΕΙΩΝ. Κατασκευάζοντας νέο ή ανακαινίζοντας υφιστάμενο κτήριο με αλλαγή χρήσης για τη στέγαση αρχείων», περ. *Αρχειακά Νέα* 24 (2010), σελ. 50-51.

4. Για τη στέγαση των Περιφερειακών Υπηρεσιών των ΓΑΚ έχουν παραχωρηθεί οικίες, διοικητικά κτήρια, στρατώνες, φυλακές, νοσοκομεία, εργοστάσια τα οποία με μικρές ή μεγάλες επεμβάσεις έχουν μετατραπεί σε Αρχεία.

5. «Η Κεντρική Υπηρεσία των ΓΑΚ στεγάστηκε αρχικά στα υπόγεια της σημερινής Ακαδημίας Αθηνών από το 1914 μέχρι το 1991. Όταν ιδρύθηκε η Ακαδημία (1926) και χρειάστηκε για δικές της ανάγκες χώρους των υπογείων, άρχισε να πιέζει για την αποχώρηση των ΓΑΚ. Η αναζήτηση ωστόσο χώρου για τη στέγαση των ΓΑΚ δεν σταμάτησε από το 1926, χωρίς δυστυχώς επιτυχία. Αναζητήθηκαν αρχικά χώροι στην τότε Σχολή Ιππικού στο Πεδίο του Άρεως, στο χώρο αμαξοστασίου του Δήμου Αθηναίων, στο χώρο του Πνευματικού Κέντρου, στην Πανεπιστημιούπολη, στο Πολεμικό Μουσείο και στο μέγαρο της Παλαιάς Βουλής.», Ν. Καραπιδάκης, «Στέγαση Γενικών Αρχείων του Κράτους», περ. *Αρχειακά Νέα* 14 (1996), σελ. 11-12.

6. Μ. Γιαννίκου, «Μεθοδολογικός οδηγός εγκατάστασης αρχειοστασίων, για τη βέλτιστη

Κατασκευή νέου κτηρίου ή ανακαίνιση υφιστάμενου κτηρίου Αρχείων

Η μελέτη για την κατασκευή νέου κτηρίου πρέπει να περιλαμβάνει σχεδιασμό με χρονικό ορίζοντα άνω των είκοσι (20) ετών, ενώ η μελέτη για την ανακαίνιση υφιστάμενου κτηρίου πρέπει να περιλαμβάνει σχεδιασμό για τα επόμενα πέντε έως δέκα (5-10) τουλάχιστον έτη.

Ο σχεδιασμός και στις δύο περιπτώσεις αναπτύσσεται σε τέσσερις βασικούς άξονες με βάση τις:

- φυσικές,
- τεχνικές,
- περιβαλλοντικές και
- οικονομικές παραμέτρους, όπως παρουσιάζονται στον **πίνακα 1**.

Πίνακας 1. Σχεδιασμός για τη στέγαση αρχειακών φορέων

ΑΞΟΝΕΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	ΝΕΟ ΚΤΗΡΙΟ (χρονικός ορίζοντας >20 έτη)	ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΟ ΚΤΗΡΙΟ (χρονικός ορίζοντας 5-10 έτη τουλάχιστον)
Φυσικές Παράμετροι	<ul style="list-style-type: none"> • Θέση στον πολεοδομικό ιστό και μελέτη πρόσβασης • Προσανατολισμός • Σεισμική μόνωση • Εκμετάλλευση φυσικών πόρων (παθητικός σχεδιασμός, βιοκλιματικός σχεδιασμός) • Υπολογισμός όγκου αρχειακού υλικού • Εκτίμηση όγκου νέων προσκτήσεων • Υπολογισμός πλήθους προσωπικού • Εκτίμηση πλήθους κοινού /ανά έτος • Μελέτη χώρων για υπηρεσίες προς το κοινό: <ul style="list-style-type: none"> • αναγνωστήριο και βιβλιοθήκη, • έκθεση και εκπαιδευτικό εργαστήριο, • αίθουσα πολλαπλών χρήσεων με πολυμέσα, • πωλητήριο, κυλικείο, χώρος στάθμευσης κ.λπ. • Μελέτη χώρων για αρχειακές λειτουργίες: <ul style="list-style-type: none"> • εισαγωγή και εκφόρτωση υλικού, • αποσυσκευασία/προετοιμασία, • καραντίνα, • απεντόμωση, • επεξεργασία αρχείων (ταξινόμηση, μελέτη, τεκμηρίωση κ.λπ) • συντήρηση (εργαστήριο συντήρησης, χημικό εργαστήριο, φωτογραφικός θάλαμος κ.λπ), • αποθήκευση αναλώσιμων υλικών εργαστηρίου, 	<ul style="list-style-type: none"> • Υπολογισμός όγκου αρχειακού υλικού • Εκτίμηση όγκου νέων προσκτήσεων • Εκτίμηση και αξιολόγηση υφιστάμενων δομών: <ul style="list-style-type: none"> • υπηρεσίες κοινού, • αρχειακές λειτουργίες, • διοικητικές λειτουργίες, • ζώνες ασφάλειας, • ζώνες μετακίνησης καθαρού και μη καθαρού αρχειακού υλικού <p><i>Μειονεκτήματα</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Περιορισμένη ευελιξία • Χαμηλές προσδοκίες <p><i>Πλεονεκτήματα</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Υπάρχουσα κατασκευή • Χαμηλό κόστος • Σύντομος χρόνος αποπεράτωσης

φύλαξη και διατήρηση του αρχειακού υλικού σε υφιστάμενα κτήρια αρχείων: μια πρόταση για τα Γενικά Αρχεία του Κράτους Νομού Ευβοίας», περ. *Το Μουσείο*, 8 (2012), Κέντρο Μουσειακών Ερευνών του Πανεπιστημίου Αθηνών.

	<ul style="list-style-type: none"> κατασκευή και αποθήκευση υλικών συσκευασίας και ειδικών μέσων φύλαξης, προσωρινή αποθήκευση αρχειακού υλικού, μόνιμη αποθήκευση αρχειακού υλικού (αρχειοστάσια), αναπαραγωγή (ψηφιοποίηση κ.λπ) αποθήκευση υλικού αναπαραγωγής: ηλεκτρονικά μέσα, μικροφίλμ κ.λπ. Μελέτη χώρων διοίκησης (γραφεία, αίθουσες συνεδριάσεων κ.λπ) Μελέτη συσχετισμού και γειτνίασης χώρων <ul style="list-style-type: none"> Διαχωρισμός ζωνών ασφάλειας: ζώνη αποκλειστικής πρόσβασης προσωπικού, ζώνη πρόσβασης κοινού, ζώνες ασφάλειας, διαβαθμισμένες ανά περίπτωση φυσικού κινδύνου Διαχωρισμός ζώνης καθαρού και μη καθαρού αρχειακού υλικού: <ul style="list-style-type: none"> αρχειοστάσια καθαρά, αρχειοστάσια προσωρινής παραμονής, χώροι επεξεργασίας, εργαστήριο συντήρησης κ.λπ. 	
Τεχνικές Παράμετροι	<ul style="list-style-type: none"> H/M εγκαταστάσεις: <ul style="list-style-type: none"> κλιματισμός χώρων (αρχειοστάσια, χώροι επεξεργασίας, χώροι γραφείων, χώροι κοινού κοκ.), πυρασφάλεια, ασφάλεια από εξωτερική απειλή, κλοπή, κ.λπ, ηλεκτρονικά συστήματα διοικητικής διαχείρισης και εγκαταστάσεων, Πιστοποιημένα συστήματα Ασφαλή υλικά κατασκευής 	<ul style="list-style-type: none"> Στατική αντοχή και ενίσχυση Στεγανότητα και θερμομόνωση Αξιολόγηση των υλικών κατασκευής Συντήρηση και αντικατάσταση δομικών στοιχείων Συντήρηση και αντικατάσταση H/M εγκαταστάσεων
Περιβαλλοντικές Παράμετροι	<ul style="list-style-type: none"> Τοπικό κλίμα Φυσικά φαινόμενα Εξωτερικές απειλές από γειτνίαση με επικίνδυνη ζώνη 	<ul style="list-style-type: none"> Τοπικό κλίμα Φυσικά φαινόμενα Εξωτερικές απειλές από γειτνίαση με επικίνδυνη ζώνη Μέτρηση και εκτίμηση περιβαλλοντικών συνθηκών μέσα στο κτήριο
Οικονομικές Παράμετροι	<ul style="list-style-type: none"> Δημόσιος ή ιδιωτικός φορέας Διαθέσιμοι πόροι και χορηγίες Συνεργασίες Πηγές υλικών Ασφαλή και φιλικά υλικά προς το αρχειακό υλικό, τον άνθρωπο και το περιβάλλον Μελλοντική επέκταση Κόστος συντήρησης και βιώσιμη ανάπτυξη Βιοκλιματικός σχεδιασμός: <ul style="list-style-type: none"> παθητικά-υβριδικά-με θετικό ισοζύγιο κτήρια 	<ul style="list-style-type: none"> Ιδιοκτησιακό καθεστώς Διαθέσιμοι πόροι και χορηγίες Πρόσβαση Ανάδειξη τοπικού πολιτιστικού αποθέματος Διαθέσιμες τοπικές συνεργασίες και πηγές υλικών Κόστος συντήρησης Ενεργειακή αναβάθμιση

Ανακαίνιση και προσαρμογή υφιστάμενων κτηρίων

Η ανακαίνιση περιλαμβάνει την αλλαγή χρήσης των χώρων με βασικότερο κριτήριο τον υπολογισμό του όγκου του αρχειακού υλικού και την εκτίμηση των μελλοντικών προσκτήσεων. Προϋποθέτει τη μελέτη προσαρμογής υφιστάμενων χώρων με σκοπό να στεγαστούν:

- υπηρεσίες προς το κοινό: αναγνωστήριο, βιβλιοθήκη, έκθεση, εκπαιδευτικό εργαστήριο, αίθουσα πολλαπλών χρήσεων με πολυμέσα, κυλικείο, πωλητήριο κ.λπ,
- αρχειακές λειτουργίες: επεξεργασία, ταξινόμηση, αναπαραγωγή (ψηφιοποίηση, μικροφωτογράφιση κ.λπ),
- εγκαταστάσεις μόνιμης και προσωρινής αποθήκευσης αρχειακού υλικού (αρχειοστάσια) και υλικού αναπαραγωγής,
- εργασίες εξυγίανσης αρχειακού υλικού: χώρος εκφόρτωσης και προκαταρκτικού καθαρισμού εισερχόμενου υλικού, χώρος καραντίνας, θάλαμος απεντόμωσης, εργαστήριο συντήρησης, φωτογραφικός θάλαμος, χώρος κατασκευής και αποθήκευσης συσκευασίας και ειδικών μέσων φύλαξης (κουτιά, θήκες κ.λπ), βοηθητικοί χώροι (αποθήκη αναλώσιμων κ.λπ),
- διοικητικές λειτουργίες (γραφεία κ.λπ),
- ηλεκτρομηχανολογικές (H/M) εγκαταστάσεις.

Οι βασικές παράμετροι που πρέπει να εξετάζονται κατά τη μελέτη προσαρμογής των χώρων είναι οι εξής:

- ο φυσικός διαχωρισμός περιοχών του κτηρίου σε ζώνες καθαρού και μη καθαρού αρχειακού υλικού. Για παράδειγμα, η δημιουργία δικτύου κίνησης νεοεισερχόμενου υλικού μεταξύ των χώρων: εκφόρτωσης, προκαταρκτικού καθαρισμού, καραντίνας, απεντόμωσης, προσωρινής αποθήκευσης, εργαστηρίου συντήρησης, μέσω διαδρόμων διακίνησης μη καθαρού υλικού,
- ο καθορισμός ζωνών ασφάλειας:
 - ζώνη αποκλειστικής πρόσβασης προσωπικού,
 - ζώνη πρόσβασης κοινού,
 - ζώνες ασφάλειας, διαβαθμισμένες ανά περίπτωση φυσικού κινδύνου (πυρκαγιά, πλημμύρα, σεισμός),
- ο συσχετισμός χώρων με σκοπό τη λειτουργική ροή των εργασιών του αρχειακού φορέα,
- η διαμόρφωση διαγεγραμμένης πορείας (ευρύχωροι διάδρομοι, ρά-

μπες κ.λπ) και η χρήση μέσων (ανελκυστήρας μεγάλων φορτίων, αναβατήριο μικρού όγκου υλικού, υδραυλικές πλατφόρμες κ.λπ) με σκοπό την ομαλή και ασφαλή μετακίνηση του αρχειακού υλικού,

5. η εργονομία των χώρων με σκοπό την απρόσκοπτη λειτουργία των υπηρεσιών του φορέα,
6. η εγκατάσταση ειδικού εξοπλισμού για τη λειτουργία χώρων αποθήκευσης και εξυγίανσης του υλικού (εργαστήριο συντήρησης, θάλαμος απεντόμωσης, κ.λπ).

Ός προς τη στέγαση χώρων υπηρεσιών κοινού πρέπει να εξετάζονται:⁷

1. ο αριθμός και η θέση των υφιστάμενων εξωτερικών ανοιγμάτων (πόρτες, παράθυρα και φωταγωγοί) πρόσβασης προς το κτήριο,
2. ο αριθμός και η θέση των εσωτερικών ανοιγμάτων μέσα στους χώρους του κτηρίου,
3. τα μέσα πρόσβασης σε:

- α) άλλες στάθμες (ανελκυστήρες, κλιμακοστάσια κ.λπ) και
- β) χώρους υπηρεσιών κοινού (είσοδος και διάδρομοι), με σκοπό τη διευθέτηση της διαδρομής του επισκέπτη στη ζώνη πρόσβασης κοινού με βασικό στόχο την ασφάλεια του αρχειακού υλικού.

Είναι σημαντικό κατά το τελικό στάδιο εφαρμογής της μελέτης να διερευνάται η καταλληλότητα των υλικών κατασκευής ώστε να εφαρμόζονται ασφαλή υλικά, φιλικά προς το αρχειακό υλικό, τον άνθρωπο και το περιβάλλον:

- α) ανθεκτικά σε μηχανικές καταπονήσεις,
- β) αδρανή σε φυσικούς και χημικούς παράγοντες,
- γ) που δεν εκλύουν πτητικές οργανικές ενώσεις.⁸

Ζώνη μη καθαρού αρχειακού υλικού

1. Χώρος εκφόρτωσης και εισαγωγής

Για την εγκατάσταση και τη χρήση του χώρου εκφόρτωσης και εισαγωγής του αρχειακού υλικού πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα εξής:

7. Παράλληλα εξετάζονται οι υφιστάμενες εγκαταστάσεις για την πρόσβαση ΑΜΕΑ.

8. Μ. Γιαννίκου, «ΚΤΗΡΙΟ ΑΡΧΕΙΩΝ. Κατασκευάζοντας νέο ή ανακαινίζοντας υφιστάμενο κτήριο με αλλαγή χρήσης για τη στέγαση αρχείων», περ. *Αρχειακά Νέα*, 24 (2010) σελ. 52.

- Η είσοδος του υλικού πρέπει να βρίσκεται μακριά από την είσοδο του κοινού για λόγους ασφάλειας (εάν το φυσικό μέγεθος του κτηρίου το επιτρέπει).
- Ο περιβάλλον χώρος πρέπει να διαμορφώνεται έτσι ώστε να είναι δυνατή η προσέγγιση μεγάλων οχημάτων.
- Πρέπει να επιλέγεται μια ευρύχωρη και ψηλοτάβανη αίθουσα σύμφωνα με τον τύπο των οχημάτων που μεταφέρουν το υλικό. Είναι προτιμότερο η εκφόρτωση να γίνεται σε στεγασμένο χώρο.
- Είναι απαραίτητο να διευκολύνεται η απρόσκοπτη κίνηση του βοηθητικού εξοπλισμού και των ειδικών μηχανημάτων κατά την εκφόρτωση και να εξασφαλίζεται η ομαλότητα και η αντιολισθηρότητα του δαπέδου.
- Στην περίπτωση μεγάλου αρχειακού φορέα συνιστάται η εγκατάσταση ηλεκτρικών κυλιόμενων διαδρόμων. Εναλλακτικά μπορεί να χρησιμοποιούνται απλοί κυλιόμενοι διάδρομοι ή καροτσάκια φορτίων.
- Είναι σημαντικό ο βοηθητικός εξοπλισμός να απομακρύνεται από την είσοδο/έξοδο του χώρου η οποία πρέπει να παραμένει πάντα ελεύθερη για την περίπτωση κινδύνου.
- Το υλικό πρέπει να τοποθετείται πάντοτε πάνω σε παλέτες οι οποίες μεταφέρονται με ανυψωτικά.
- Σε περίπτωση που ο χώρος κλιματίζεται, είναι σημαντικό να εξασφαλίζεται η απαγωγή του αέρα έξω από το κτήριο, δεδομένου ότι τα καυσαέρια των οχημάτων αποτελούν βασικό παράγοντα ατμοσφαιρικής ρύπανσης και προσβολής του υλικού.
- Το αρχειακό υλικό δεν πρέπει να παραμένει στο χώρο αυτό. Αντίθετα είναι απαραίτητο να μετακινείται άμεσα προς το χώρο προκαταρκτικού καθαρισμού, καραντίνας ή απεντόμωσης.

2. Χώρος προκαταρκτικού καθαρισμού

Στον χώρο αυτό πραγματοποιείται ο προκαταρκτικός καθαρισμός για την απομάκρυνση των επιφανειακών ρύπων. Στην περίπτωση μεγάλου αρχειακού φορέα, πρόκειται για χώρο με ειδικές εγκαταστάσεις απαγωγών που απορροφούν τη σκόνη και τους μοριακούς ρύπους. Σε κάθε άλλη περίπτωση, το κτήριο πρέπει να διαθέτει ειδικό χώρο στον οποίο πραγματοποιείται ο απεγκιβωτισμός και ο μηχανικός καθαρισμός του υλικού.

- Ο χώρος πρέπει να βρίσκεται δίπλα στον χώρο εκφόρτωσης και εισαγωγής.

- Μετά την εισαγωγή του το υλικό πρέπει να μετακινείται στο χώρο προκαταρκτικού καθαρισμού.
- Στην περίπτωση χρήσης ειδικών εγκαταστάσεων απαγωγών, ο χώρος είναι κλειστός και δεν διαθέτει εξωτερικά ανοίγματα. Σε αντίθετη περίπτωση ο χώρος πρέπει να αερίζεται επαρκώς, καθώς κατά τη διάρκεια του μηχανικού καθαρισμού πρέπει να ανανεώνεται ο φρέσκος αέρας. Σε κάθε περίπτωση είναι απαραίτητη η διατήρηση της καθαριότητας του χώρου.
- Στην περίπτωση που ο χώρος κλιματίζεται, ο αέρας πρέπει να προσάγεται από το εξωτερικό περιβάλλον και να απάγεται κατευθείαν σε αυτό. Εάν το κτήριο κλιματίζεται κεντρικά, απαγορεύεται το δίκτυο απαγωγής του χώρου να κυκλοφορεί στους υπόλοιπους χώρους.
- Στην περίπτωση μικρού αρχειακού φορέα, προτείνεται ο εξοπλισμός του χώρου με μεγάλους πάγκους και η χρήση μικρών ηλεκτρικών συσκευών χαμηλής και ελεγχόμενης απορρόφησης (π.χ. σκούπες Museum Vac®).

3. Χώρος καραντίνας

Καραντίνα ή φάση καραντίνας ονομάζεται η διαδικασία απομόνωσης του αρχειακού υλικού για τον έλεγχο και την εξέταση ενεργού βιολογικής δράσης εντόμων, μυκήτων κ.λπ. Ο χώρος καραντίνας είναι αυτός στον οποίο φυλάσσεται προσωρινά και αμέσως μετά την εισαγωγή του το αρχεϊκό υλικό. Ο έλεγχος του υλικού διενεργείται από τον συντηρητή αρχειακού υλικού, ο οποίος αποφαινεται, ανάλογα με την κατάσταση διατήρησης, για τη μετακίνησή του σε αρχειοστάσιο, στον θάλαμο απεντόμωσης, στο εργαστήριο συντήρησης κ.λπ. Για την εγκατάσταση και τη χρήση του χώρου καραντίνας πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα εξής:

- Είναι σημαντικό να επιλέγεται ένας επαρκώς αεριζόμενος χώρος δίπλα στο χώρο εκφόρτωσης και προκαταρκτικού καθαρισμού του υλικού.
- Είναι απαραίτητο ο χώρος να βρίσκεται μακριά από τα αρχειοστάσια και κοντά στο εργαστήριο συντήρησης.
- Συνιστάται η δυνατότητα πλήρους συσκότισης του χώρου ώστε το υλικό να παραμένει σε απόλυτο σκοτάδι.
- Ο εξοπλισμός του χώρου πρέπει να περιλαμβάνει μεγάλους πάγκους, ερμάρια, γραφείο, συσκευές και σύνεργα μηχανικού καθαρισμού, μικροσκοπιο και συναφή εργαστηριακό εξοπλισμό. Στην περίπτωση μικρού αρχειακού φορέα, είναι δυνατό να χρησιμοποιηθεί ένας επαρκώς αεριζόμενος χώρος χωρίς ιδιαίτερο εξοπλισμό.

- Στην περίπτωση που ο φορέας δεν διαθέτει συντηρητή αρχειακού υλικού, είναι απαραίτητη η εκπαίδευση του προσωπικού στην αναγνώριση και αντιμετώπιση του υλικού με βιολογική προσβολή.
- Ο έλεγχος πρέπει να διενεργείται βάσει προγράμματος προτεραιοτήτων. Σύμφωνα με αυτό, το υλικό μετά την εισαγωγή του, είναι δυνατόν να παραμείνει για αρκετό χρονικό διάστημα στο χώρο.
- Η πρόσβαση του προσωπικού στο χώρο πρέπει να είναι περιορισμένη και σύμφωνη με αυστηρούς κανόνες υγιεινής. Επίσης, κρίνεται απαραίτητη η τήρηση τακτικού προγράμματος καθαριότητας του χώρου.
- Στην περίπτωση που επιβεβαιωθεί ενεργός βιολογική δράση, το υλικό πρέπει να απομονώνεται και να ακολουθείται η διαδικασία απεντόμωσης. Απαγορεύεται, για οποιοδήποτε λόγο, η αποθήκευση τέτοιου υλικού σε αρχειοστάσιο όπου φυλάσσεται υγιές υλικό.

4. Χώρος απεντόμωσης

Αφού κατά τη φάση καραντίνας επιβεβαιωθεί ενεργός δράση εντόμων, το υλικό μεταφέρεται σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο, όπου εφαρμόζεται επιτόπου η διαδικασία της απεντόμωσης. Η διαδικασία πραγματοποιείται από πιστοποιημένο συνεργείο, σύμφωνα με τις τεχνικές προδιαγραφές της μεθόδου. Στην περίπτωση που δεν υπάρχει διαθέσιμος χώρος, προτείνεται η αγορά φορητού θαλάμου απεντόμωσης, εφόσον το επιτρέπει το οικονομικό μέγεθος του φορέα. Σε κάθε περίπτωση το αέριο άζωτο σε ανοξικές συνθήκες αποτελεί την πιο αποτελεσματική και ασφαλή μέθοδο απεντόμωσης.⁹ Είναι πολύ σημαντικό να επισημανθεί ότι παλαιότερες μέθοδοι απεντόμωσης, όπως είναι ο υποκαπνισμός με βρωμιούχο μεθύλιο, έχουν καταργηθεί λόγω υψηλής τοξικότητας. Σε μεγάλους αρχειακούς φορείς η απεντόμωση εφαρμόζεται προληπτικά σε όλο το υλικό, αφού η φάση καραντίνας θα ήταν πολύ χρονοβόρα.

Για τη χρήση του χώρου πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα εξής:

- Ο χώρος απεντόμωσης πρέπει να βρίσκεται δίπλα στον χώρο καραντίνας.
- Η παρουσία τεχνικών του συνεργείου απεντόμωσης πρέπει να ελέγχε-

9. Η χρήση ακτινοβολίας γ (gamma radiation) και υπεριώδους ακτινοβολίας (UV radiation) ως μέθοδοι απεντόμωσης αρχειακού υλικού εφαρμόζονται πειραματικά. Βλ. ενδεικτικό παράδειγμα στο J. Havermans, «Gamma disinfection of Lingo Cellulose Historical Collections», στο P.Engel, J. Schiro, R.Larsen, E.Moussakova and I. Kecskemeti (επιμ.), *New approaches to Book and Paper Conservation-Restoration*, Βιέννη, 2011, σελ. 559-574.

ται αυστηρά και η πρόσβαση στον χώρο πρέπει να απαγορεύεται σε άτομα χωρίς δικαιοδοσία.

- Η τήρηση τακτικού προγράμματος καθαριότητας είναι επιβεβλημένη, καθώς οι γειτονικοί χώροι κινδυνεύουν από μεταναστεύουσα βιολογική προσβολή.

5. Εργαστήριο συντήρησης

Το εργαστήριο συντήρησης αποτελεί τον βασικό χώρο εργασίας του προσωπικού που είναι υπεύθυνο για τη διατήρηση και συντήρηση του αρχαιακού υλικού. Στην πλειονότητά τους οι αρχαιακοί φορείς στη χώρα μας δεν διαθέτουν προσωπικό συντήρησης. Σε λίγες περιπτώσεις οι φορείς απασχολούν προσωπικό, ενώ δεν διαθέτουν τον ανάλογο χώρο και τις εγκαταστάσεις για τις εργασίες συντήρησης. Τέλος, ελάχιστες Υπηρεσίες των ΓΑΚ και άλλων αρχαιακών φορέων διαθέτουν προσωπικό και εγκαταστάσεις ανάλογες με το μέγεθός τους.¹⁰

Σύμφωνα με τον διαχωρισμό των χώρων σε ζώνες, το εργαστήριο συντήρησης μοιράζεται σε ζώνη μη καθαρού (χώροι με χαμηλό βαθμό καθαριότητας) και καθαρού υλικού (χώροι με υψηλό βαθμό καθαριότητας), ανάλογα με το είδος των επεμβάσεων συντήρησης. Σε ιδανικές συνθήκες, συνυπολογίζοντας ως κριτήριο και τη στάθμη θορύβου, ο διαχωρισμός των χώρων γίνεται ως εξής:

1. Χώροι με υψηλό βαθμό καθαριότητας και χαμηλή στάθμη θορύβου:

- χώρος επεμβάσεων αποκατάστασης μηχανικών φθορών,
- χώρος αποθήκευσης αναλώσιμων και υλικών συντήρησης,
- χώρος βιβλιοθήκης και γραφείων εργαστηρίου,
- φωτογραφικός θάλαμος,¹¹

2. Χώροι με χαμηλό βαθμό καθαριότητας και υψηλή στάθμη θορύβου:¹²

- χώρος υγρών και χημικών επεμβάσεων,

10. Αυτές είναι: η Κεντρική Υπηρεσία των ΓΑΚ, οι Περιφερειακές Υπηρεσίες των ΓΑΚ Μακεδονίας και Κέρκυρας, η Εθνική Βιβλιοθήκη (που πρόκειται να μετακομίσει στο νέο κτήριο Δέλτα Φαλήρου), η Εθνική Πινακοθήκη, η Βουλή των Ελλήνων, τα Αρχεία του Μουσείου Μπενάκη, του Βυζαντινού Μουσείου, του Εθνικού - Ιστορικού Μουσείου, η Εταιρεία των Φίλων του Λαού, το Ιστορικό Αρχείο και το Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τράπεζας.

11. Η φωτογράφιση αρχαιακού υλικού με βιολογική προσβολή πρέπει να πραγματοποιείται σύμφωνα με αυστηρούς κανόνες καθαριότητας του χώρου και υγιεινής.

12. Η υψηλή στάθμη θορύβου οφείλεται κυρίως στη λειτουργία μηχανολογικού εξοπλισμού, όπως είναι ο απαγωγός αερίων, η τράπεζα χαμηλής πίεσης (low-pressure suction table), η συσκευή συμπλήρωσης απωλειών με χαρτοπολτό (leafcasting machine) κ.λπ.

- χώρος απολύμανσης υλικού με βιολογική προσβολή,
- χώρος κατασκευής θηκών, κουτιών κ.λπ,
- χώρος φυσικοχημικών αναλύσεων.

Για τη διαμόρφωση και τον εξοπλισμό του εργαστηρίου συντήρησης πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα εξής:

- Ο εξοπλισμός του χώρου καθορίζεται από το είδος των επεμβάσεων αποκατάστασης του υλικού, με συνεκτίμηση του κόστους εγκατάστασης και συντήρησης.
- Η διαμόρφωση του χώρου πραγματοποιείται με βασικό άξονα την εργονομία, με κριτήρια τη φυσική επιφάνεια που καταλαμβάνει ο εξοπλισμός και τον αριθμό του προσωπικού.
- Ο χώρος που στεγάζει επεμβάσεις αποκατάστασης πρέπει να διαθέτει φυσικό φωτισμό.
- Οι θερμοϋγρομετρικές συνθήκες πρέπει να παραμένουν σταθερές¹³ σε συνδυασμό με τις συνθήκες άνεσης του προσωπικού στους χώρους επεμβάσεων συντήρησης, ιδιαίτερα στην περίπτωση που οι εξωτερικές συνθήκες είναι ακραίες και οι επεμβάσεις εφαρμόζονται σε ευαίσθητο υλικό, όπως είναι η περγαμνή και το φωτογραφικό υλικό.
- Δεδομένου ότι η χρήση μηχανολογικού εξοπλισμού και χημικών (βλ. περίπτωση 2.) ενέχει τον κίνδυνο πυρκαγιάς, τα δομικά υλικά των χώρων πρέπει να διαθέτουν χαμηλό δείκτη ευφλεξιμότητας. Οι πόρτες πρέπει να είναι πυράντοχες και καπνοστεγείς, ενώ τα χημικά πρέπει να αποθηκεύονται μέσα σε πυράντοχα ερμάρια.¹⁴

Ζώνη καθαρού υλικού

1. Χώροι αποθήκευσης αρχαιακού υλικού/αρχαιοστάσια

Οι χώροι αποθήκευσης του αρχαιακού υλικού (στο εξής αρχαιοστάσια) καταλαμβάνουν το 70% περίπου της επιφάνειας του κτηρίου.¹⁵ Στα αρχαιο-

13. Βλ. Κεφάλαιο Η διατήρηση των Αρχείων, παράγραφο 4.1 Ρύθμιση των θερμοϋγρομετρικών συνθηκών.

14. Βλ. Κεφάλαιο Η διατήρηση των Αρχείων, πίνακα 6. Τεχνικά χαρακτηριστικά αποθηκευτικών μονάδων (αρχαιοθηκών).

15. Βλ. Κτήρια αρχείων. Βασικές αρχές σχεδιασμού, Μ. Βακαλοπούλου, Ν. Μπαμίδης (επιμ.), ο.π., σελ. 70.

στάσια αποθηκεύονται τόσο τα πρωτότυπα τεκμήρια, όσο και οι αναπαραγωγές αυτών σε διάφορα αναλογικά (μικροφίλμ κ.λπ) και ψηφιακά μέσα (σκληροί δίσκοι, CD κ.λπ). Τα μέσα αναπαραγωγής λειτουργούν ως εργαλεία διατήρησης του φυσικού αντικειμένου και ο αρχειακός φορέας οφείλει να τα διατηρεί με ανάλογο τρόπο.

- Τα αρχειοστάσια βρίσκονται μακριά από τους χώρους χρήσης κοινού και οπωσδήποτε μακριά από την κύρια είσοδο.
- Σύμφωνα με τον διαχωρισμό ζωνών ασφάλειας μέσα στο κτήριο, τα αρχειοστάσια βρίσκονται σε ζώνη υψηλής ασφάλειας από εξωτερικές απειλές και εσωτερικούς κινδύνους.
- Στην περίπτωση μικρού αρχειακού φορέα δίνεται προτεραιότητα στην εγκατάσταση αρχειοστασίων μέσα στο κτήριο της διοίκησης. Η αποθήκευση του υλικού σε άλλα κτήρια κοντινά ή απομακρυσμένα κτήρια περιορίζει την εποπτεία και τη διαχείριση του υλικού.
- Η θέση των αρχειοστασίων ακολουθεί τη ροή των αρχειακών εργασιών και οι χώροι αποθήκευσης βρίσκονται κοντά στους χώρους επεξεργασίας και συντήρησης του υλικού.
- Τα αρχειοστάσια δεν συστεγάζονται με χώρους υπηρεσιών κοινού (αναγνωστήριο, βιβλιοθήκη κ.λπ) και με χώρους επεξεργασίας του υλικού. Στην περίπτωση μικρών κτηρίων διαμορφώνονται μικρότεροι χώροι για τις υπόλοιπες αρχειακές λειτουργίες, αφού το αρχειοστάσιο είναι η «καρδιά του κτηρίου».¹⁶

Σύμφωνα με τις βασικές οδηγίες για την εγκατάσταση και χρήση αρχειοστασίων:

- εξασφαλίζεται η χρήση πυράντοχων και ασφαλών υλικών,¹⁷
- ελέγχεται η στατική και να ενισχύεται η αντοχή των δαπέδων,¹⁸
- επιλέγονται χώροι χωρίς φυσικά ανοίγματα (παράθυρα, φωταγωγοί κ.λπ). Σε αντίθετη περίπτωση αποκόπτεται ο φυσικός φωτισμός και ο τεχνητός φωτισμός χρησιμοποιείται πάντα με φίλτρα που περιορίζουν την υπεριώδη ακτινοβολία.¹⁹ Εναλλακτικά, επιλέγονται χώροι με βορεινό προσανατολισμό,

16. *Κτήρια Αρχείων. Βασικές αρχές σχεδιασμού*, στο Μ. Βακαλόπουλο, Ν. Μπαμίδης (επιμ.), ο.π., 1999, σελ. 75.

17. Βλ. Κεφάλαιο *Η Διατήρηση των Αρχείων*, 11.2 Ασφάλεια από εξωτερικές απειλές.

18. Βλ. Κεφάλαιο *Η Διατήρηση των Αρχείων*, 5.3 Αποθήκευση, αποθηκευτικές μονάδες.

19. Βλ. Κεφάλαιο *Η Διατήρηση των Αρχείων*, 4. Περιβαλλοντικές συνθήκες.

- επιλέγονται οι υπόγειες στάθμες όταν διαθέτουν πιο σταθερές συνθήκες από το υπόλοιπο κτήριο, ενώ αποφεύγονται στην περίπτωση που το κτήριο δεν έχει επαρκή στεγανότητα και μόνωση,
- επιλέγονται ευρύχωρες αίθουσες χωρίς εμπόδια που είναι ιδανικές για την καλύτερη τοποθέτηση των αποθηκευτικών μονάδων, με στόχο τη βέλτιστη εργονομία και την εύκολη πρόσβαση κινητού εξοπλισμού,
- εξασφαλίζεται επαρκής αερισμός για τους χώρους αποθήκευσης,²⁰
- διατηρούνται σταθερές οι περιβαλλοντικές συνθήκες χωρίς ξαφνικές και μεγάλες διακυμάνσεις,²¹
- το φωτογραφικό υλικό και τα ευαίσθητα υλικά αποθηκεύονται σε χώρο με ειδικές συνθήκες,²²
- το φυσικό αντικείμενο διαχωρίζεται και αποθηκεύεται ανά είδος χωρίς να διασπαστεί διανοητικά η αρχειακή ενότητα,
- τα αρχειοστάσια κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τη συχνότητα πρόσβασης του προσωπικού με στόχο την ελάχιστη δυνατή διατάραξη των περιβαλλοντικών συνθηκών,
- το μη καθαρό εισερχόμενο υλικό δεν αποθηκεύεται στον ίδιο χώρο με καθαρό υλικό, αφού υπάρχει κίνδυνος μετανάστευσης βιολογικής προσβολής,
- για λόγους πρόληψης περιστατικού πλημμύρας, το εισερχόμενο υλικό δεν τοποθετείται στο δάπεδο αλλά φυλάσσεται προσωρινά πάντοτε επάνω σε παλέτες ενώ απομακρύνεται οποιαδήποτε υδραυλική εγκατάσταση από τους χώρους των αρχειοστασίων. Επίσης δεν τοποθετούνται ηλεκτρομηχανολογικές εγκαταστάσεις μέσα στα αρχειοστάσια.²³

2. Χώρος έκθεσης αρχειακού υλικού

Η έκθεση των τεκμηρίων και τα εκπαιδευτικά προγράμματα αποτελούν μέσα με τα οποία ο αρχειακός φορέας επικοινωνεί με ομάδες κοινού εκτός των χρηστών των αρχείων. Με την ευκαιρία αυτή το κοινό αντιλαμβάνεται όχι μόνο την πληροφορία που φέρει το τεκμήριο, αλλά και το ίδιο το φυσικό

20. Το αντίθετο συμβαίνει σε βιοκλιματικά κτήρια, όπου η κυκλοφορία του αέρα πρέπει να είναι περιορισμένη, ώστε να διατηρούνται σταθερές οι περιβαλλοντικές συνθήκες

21. Βλ. Κεφάλαιο *Η Διατήρηση των Αρχείων*, 4. Περιβαλλοντικές συνθήκες.

22. Βλ. Κεφάλαιο *Η Διατήρηση των Αρχείων*, 4. Περιβαλλοντικές συνθήκες.

23. Βλ. Κεφάλαιο *Η Διατήρηση των Αρχείων*, 11.3 Ασφάλεια από πλημμύρα.

αντικείμενο. Το πρωτότυπο υλικό είναι ελκυστικό με ουσιαστικά εκπαιδευτικά αποτελέσματα.²⁴ Με αυτήν την προϋπόθεση το αρχειακό υλικό συντηρείται με σκοπό την έκθεσή του υπό ελεγχόμενες συνθήκες.

- Το πρωτότυπο υλικό δεν εκτίθεται ποτέ σε χώρο που δεν πληροί τις προδιαγραφές για τη ρύθμιση των περιβαλλοντικών συνθηκών και την ασφάλεια.
- Δεν εκτίθεται υλικό που δεν έχει συντηρηθεί.
- Το υλικό προστατεύεται μέσα σε προθήκες.
- Για την ανάρτηση και έκθεση του υλικού χρησιμοποιούνται υλικά και υποστρώματα αρχειακής ποιότητας.
- Δεν εκτίθενται ετερόκλητα υλικά κατασκευής, ή υλικά με διαφορετικό βαθμό οξύτητας (πχ. ιδιαίτερα όξινα με χαμηλό pH<6).
- Τα βιβλία δεν τοποθετούνται ανοιγμένα στο βάθρο της προθήκης αλλά πάντοτε σε αναλόγιο.
- Ανοιγμένα έγγραφα δεν τοποθετούνται το ένα επάνω στο άλλο.
- Χρησιμοποιείται πολύ χαμηλή ένταση φωτισμού. Δεν χρησιμοποιούνται ποτέ λάμπες πυρακτώσεως ή λάμπες αλογόνων για την έκθεση τεκμηρίων, αφού παράγουν μεγάλη ποσότητα θερμότητας.
- Σε ιδανικές συνθήκες, για την έκθεση χρησιμοποιείται τεχνολογία LED και σύστημα οπτικών ινών. Για την ανάδειξη τεκμηρίων τα οποία παρουσιάζουν διαφάνεια (σχέδια κ.λπ) ή για την αναγνωσιμότητα των υδατοσήμων που φέρουν κάποια τεκμήρια, χρησιμοποιείται διερχόμενος φωτισμός τεχνολογίας LEC.²⁵
- Ο χρόνος έκθεσης στις φωτιστικές πηγές περιορίζεται κατά το ελάχιστο δυνατό. Εναλλακτικά φωτίζονται αναπαραγωγές των εγγράφων για την ανάγνωση της πληροφορίας και το πρωτότυπο υλικό²⁶ διατηρείται σε ημίφως.

24. Κυρίαρχο ρόλο, βέβαια, παίζει η μουσειολογική μελέτη και η ερμηνευτική προσέγγιση του υλικού, όμως το ίδιο το φυσικό αντικείμενο αποτελεί πρωτογενή πηγή ανάγνωσης του σεναρίου μιας έκθεσης.

25. Βλ. Κεφάλαιο Η διατήρηση των Αρχείων, 4.3 Ρύθμιση και έλεγχος της ακτινοβολίας (φωτισμός), Περιβαλλοντικές συνθήκες, ακτινοβολία.

26. Στην πρόσφατη έκθεση (Φεβρουάριος – Ιούνιος 20011) του Μουσείου Belvedere στη Βιέννη για τον Egon Schiele, ο μουσειογράφος επέλεξε την έκθεση αναπαραγωγών: α) από την αλληλογραφία του ζωγράφου, σε light box και β) από φωτογραφικό υλικό από τη ζωή του ζωγράφου, σε βίντεο, ενώ τα πρωτότυπα τεκμήρια διακρίνονταν αμυδρά από τον ήδη χαμηλό φωτισμό της αίθουσας.

Βιοκλιματικό κτήριο Αρχείων και βιώσιμη ανάπτυξη

Το μέλλον στον τομέα της κατασκευής και της ανακαίνισης κτηρίων Αρχείων ακολουθεί το ρεύμα της εποχής, όπου ο βιοκλιματικός σχεδιασμός για την εξοικονόμηση ενέργειας βρίσκει εφαρμογή στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης. Ήδη χώρες όπως η Γαλλία, η Γερμανία και οι ΗΠΑ έχουν να επιδείξουν πρωτοποριακές δομές και κατασκευαστικές πρακτικές όχι μόνο σε νέα, αλλά κυρίως σε υφιστάμενα κτήρια Αρχείων σε δεύτερη χρήση.²⁷

Τα εθνικά Αρχεία των ΗΠΑ (National Archives and Records Administration/NARA) τιμήθηκαν το 2008 με το προεδρικό βραβείο Leadership in Federal Energy Management για το πρόγραμμα επένδυσης 7,5 εκατ. δολαρίων για τα ενεργειακά προγράμματα των δύο τελευταίων ετών.²⁸ Σύμφωνα όμως με τις πιο αυστηρές συστάσεις για τη διατήρηση των αρχείων, απαιτείται η ρύθμιση των περιβαλλοντικών συνθηκών με 24ωρη λειτουργία κλιματισμού σε χαμηλές θερμοκρασίες <18°C.²⁹ Αυτό συνεπάγεται υπέρογκες δαπάνες για την κατανάλωση ενέργειας και θέτει τον προβληματισμό για επανεξέταση των συστάσεων διατήρησης.

Πώς θα μπορούσαμε να συμβιβάσουμε δύο φαινομενικά συγκρουόμενες παραμέτρους: αφενός τη βιώσιμη ανάπτυξη, μέσω της βέλτιστης διαχείρισης ενέργειας και αφετέρου τη διατήρηση του αρχειακού υλικού που συνεπάγεται μεγάλο κόστος και σπατάλη ενέργειας; Αντιμετωπίζοντας ζητήματα σχεδιασμού για την κατασκευή:

α) παθητικών κτηρίων στα οποία εξετάζονται:

- ο προσανατολισμός,
- η συμπαγής και στεγανή κατασκευή,
- η θερμική μόνωση,
- η διαχείριση της κυκλοφορίας του αέρα,
- η προστασία από την ηλιακή ακτινοβολία,

27. Μ. Γιαννίκου, «ΚΤΗΡΙΑ ΑΡΧΕΙΩΝ. Κατασκευάζοντας νέο ή ανακαινίζοντας υφιστάμενο κτήριο με αλλαγή χρήσης για τη στέγαση αρχείων», ο.π., σελ. 51.

28. Clinton Presidential Library, *Being Green*, στο <http://www.clintonlibrary.gov/being-green.html> διαθέσιμο στις 30.10.2012 και NARA, 2008, Press release, *Clinton Presidential Library Receives Highest Green Building Rating*, στο <http://www.archives.gov/press/press-releases/2008/nr08-28.html> διαθέσιμο στις 30.10.2012.

29. Πρότυπο ISO 11799, Information and Documentation - Document Storage Requirements for archive and library materials στο <http://www.ala.or.cr/mrxico/Normas%20internacionales/ISO-11799.pdf> διαθέσιμο στις 12.11.2012.

• η φύτευση ημιυπαίθριων, δωματίων κ.λπ, σε συνδυασμό με την επικουρική ή προαιρετική λειτουργία συστημάτων κλιματισμού.

β) κτηρίων με θετικό ενεργειακό ισοζύγιο στα οποία εξετάζεται η εγκατάσταση συστημάτων αξιοποίησης ανανεώσιμων πηγών για την παραγωγή ενέργειας, όπως είναι τα εξής:

- οι ηλιακοί συλλέκτες για θέρμανση,
- τα φωτοβολταϊκά κύτταρα για την παραγωγή ενέργειας,
- οι εφαρμογές γεωθερμικής ενέργειας για τη ρύθμιση της θερμοκρασίας κ.λπ.

Σύμφωνα με το πρότυπο ISO 11799³⁰ η Διεύθυνση Αρχείων της Γαλλίας εξέδωσε τις βασικές αρχές για την κατασκευή, επέκταση ή ανακαίνιση κτηρίων Αρχείων, με σκοπό τον σχεδιασμό παθητικών κτηρίων για τις Περιφερειακές Υπηρεσίες (Archives Departementales). Σχετικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση των Archives Departementales des Landes, όπου οι εγκαταλειμμένοι στρατώνες χρησιμοποιήθηκαν για την εγκατάσταση αρχειοστασιών το 2005-2007. Παρότι η αρχιτέκτονας Nathalie Larrabet περιέκλεισε το υφιστάμενο κτήριο μέσα σε ένα νέο καλά μονωμένο κέλυφος, δημιουργώντας μια κατασκευή "Box in the box", το κτήριο εξακολουθεί να είναι πλήρως κλιματιζόμενο, ως υβριδικό. Σε εξέλιξη αυτού, στο πλαίσιο της βέλτιστης ενεργειακής διαχείρισης έχουμε, το παράδειγμα της κατασκευής κτηρίων με θετικό ενεργειακό ισοζύγιο που δεν χρησιμοποιούν καθόλου κλιματισμό. Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η μελέτη των Archives Departementales du Nord που πρόκειται να αποπερατωθούν το 2013.³¹

30. ο.π.

31. F. W. Saie-Belaisch, 2009, «Les bâtiments d' archives II: In and Out Air Strategies: From Climate Change to Microclimate. Library, Archives and Museum Preservation Issues», International Conference Bibliotheque Nationale de France, 5-6 March 2009, IFLA PAC, 2009, στο www.ifla.org/files/assets/pac/presentation-FSB-II.pdf, διαθέσιμο στις 12.11.2012.

Υποδομές Αρχείων για άτομα με αναπηρία (ΑμεΑ)

ANNA ΚΟΥΛΙΚΟΥΡΑΗ

Εισαγωγικά

Η έννοια της προσβασιμότητας αφορά το δικαίωμα όλων των ανθρώπων χωρίς διακρίσεις να προσεγγίζουν και να χρησιμοποιούν με απόλυτη αυτονομία και άνεση τις παρεχόμενες υποδομές και υπηρεσίες καθώς και τα κάθε είδους αγαθά. Η προσβασιμότητα μπορεί να αφορά την προσβασιμότητα σε υπηρεσίες, αγαθά, πληροφορία, on-line πόρους καθώς επίσης σε φυσικές ή κτηριακές υποδομές.

Ο τύπος, η έκταση, οι ιδιαιτερότητες και τα συνεπακόλουθα της κάθε αναπηρίας καθώς και το γεγονός ότι τα άτομα με αναπηρία (ΑμεΑ) μπορεί να προέρχονται από κάθε ηλικιακή ομάδα και κοινωνικό προφίλ, τα καθιστούν αυτόματα μια ομάδα εξαιρετικά ανομοιογενή και μη προβλέψιμη.

Νομοθεσία

Οι αρχειακοί φορείς, προκειμένου να πετύχουν την προσβασιμότητα και την παροχή ισότιμων υπηρεσιών στα ΑμεΑ, θα πρέπει να συμμορφώνονται πρώτιστα με το νομοθετικό πλαίσιο μέσω του οποίου κατοχυρώνονται και προασπίζονται τα δικαιώματα των ευπαθών αυτών ομάδων. Συγκεκριμένα θα πρέπει να συμμορφώνονται, στο βαθμό που αυτό είναι εφικτό, με:

- τη συνταγματική αρχή της ισότητας (άρ. 4 Σ) που επιβάλλει την ίση (κατά το δυνατό) μεταχείριση των ΑμεΑ, απαγορεύοντας κάθε έκδηλη, άνιση μεταχείριση και αδικαιολόγητη διάκριση εναντίον τους για λόγους που προέρχονται από τις αναπηρίες τους
- το δικαίωμα των ΑμεΑ να έχουν απρόσκοπτη πρόσβαση στην πληροφόρηση (άρ. 5 Α, παρ. 1 Σ) και σε πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά (άρ. 5 Α, παρ. 2 Σ)
- τον νόμο 2690/1999 που προβλέπει την ίση και ελεύθερη πρόσβαση του κάθε πολίτη (και των ΑμεΑ) στη δημόσια πληροφορία

- τον Κανονισμό Λειτουργίας Βιβλιοθηκών (ΥΑ 830/2003), που έχει προβλέψει την ίση και ελεύθερη πρόσβαση των ΑμεΑ στην πληροφορία, τα αρχεία και τις βιβλιοθήκες. Σύμφωνα με αυτόν, η βιβλιοθήκη πρέπει να προωθεί, χωρίς πολιτικές, θρησκευτικές, φυλετικές ή άλλες διακρίσεις, τη γνώση, την πληροφορία, την εκπαίδευση και τον πολιτισμό. Ήδη από το άρθρο 1 του Κανονισμού τονίζεται ότι η βιβλιοθήκη πρέπει να παρέχει ειδικές υπηρεσίες και υλικό σε όσους χρήστες δεν μπορούν για οποιονδήποτε λόγο να χρησιμοποιήσουν τις συνήθεις υπηρεσίες και το υπάρχον υλικό της (π.χ. ΑμεΑ). Το άρθρο 4, παρ. 8, "υπηρεσίες σε άτομα με ειδικές ανάγκες", προβλέπει πως η βιβλιοθήκη πρέπει να παρέχει ισότιμα υπηρεσίες σε ΑμεΑ. Επιπλέον, πρέπει να καταβάλλει προσπάθεια ώστε να επεκτείνει τις δραστηριότητές της, προκειμένου αυτές να καλύπτουν τις ειδικές ανάγκες του πληθυσμού που υστερεί λόγω αναπηριών, ηλικίας και υγείας.

Όταν ο αρχειακός φορέας δεν εξυπηρετεί σωστά τα ΑμεΑ ή παρέχει υπηρεσίες κατώτερου επιπέδου και δεν συμμορφώνεται με τις παραπάνω νομοθετικές ρυθμίσεις, αυτό μπορεί να οδηγήσει σε παράπονα του κοινού, νομικές κινήσεις εναντίον του φορέα και αρνητική δημοσιότητα του.

Κεντρική Υπηρεσία των ΓΑΚ & ΑμεΑ

1. Υποστηρικτικές Τεχνολογίες

Η Κεντρική Υπηρεσία των ΓΑΚ, προκειμένου να διευκολύνει και να διασφαλίσει την απρόσκοπτη πρόσβαση των ΑμεΑ στην πληροφορία, έχει προμηθευτεί υποστηρικτικό εξοπλισμό για ΑμεΑ μέσω του Γ' ΚΠΣ (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινωνία της Πληροφορίας, Μέτρο 1.3 «Τεκμηρίωση, αξιοποίηση & ανάδειξη του ελληνικού πολιτισμού»).

Απώτερος στόχος ήταν να καταστεί δυνατή η πρόσβαση των ΑμεΑ στο ψηφιοποιημένο υλικό που προέκυψε από το έργο «Ανάπτυξη και διάθεση ολοκληρωμένης ψηφιακής συλλογής του πολιτιστικού αποθέματος των Γενικών Αρχείων του Κράτους (Κεντρική Υπηρεσία)», Ε.Π. Κοινωνία της Πληροφορίας, Μέτρο 1.3 «Τεκμηρίωση, Αξιοποίηση και Ανάδειξη του Ελληνικού Πολιτισμού», Κατηγορία πράξης: 65.

Συγκεκριμένα, οι υποστηρικτικές αυτές τεχνολογίες έχουν ενσωματωθεί στον χώρο του Τμήματος Αναγνωστήριου και Βιβλιοθήκης, που στεγάζεται στον 1° όροφο του κτηρίου. Στη διάθεση των χρηστών με αναπηρία βρίσκονται δυο προσβάσιμοι σταθμοί εργασίας εξοπλισμένοι με:

- βραχίονες στήριξης διακοπών και περιφερειακών συσκευών (για άτομα με κινητικές αναπηρίες)
- εξωτερικούς διακόπτες πίεσης μεσαίου και μεγάλου μεγέθους (για άτομα με κινητικές αναπηρίες)
- ποντίκι-μοχλό (για άτομα με κινητικές αναπηρίες)
- λογισμικό ανάγνωσης και μεγέθυνσης οθόνης (για άτομα με αναπηρίες όρασης)
- λογισμικό σύνθεσης φωνής (για άτομα με αναπηρίες όρασης)
- οθόνη braille (για άτομα με αναπηρίες όρασης)
- εκτυπωτή braille και λογισμικό μετατροπής κειμένου σε γραφή braille (για άτομα με αναπηρίες όρασης)
- καμπίνα μείωσης θορύβου για τον εκτυπωτή braille
- συσκευή μεγέθυνσης οθόνης CCTV (για άτομα με αναπηρίες όρασης).

Για όσους φορείς διαθέτουν προσβάσιμους σταθμούς εργασίας, αυτοί θα πρέπει να είναι τοποθετημένοι πάνω σε μεγάλες επιφάνειες τραπεζιών με ικανοποιητικό χώρο ώστε ο χρήστης να μπορεί να ακουμπάει άνετα το υλικό. Ο εκτυπωτής braille προτιμητέο είναι να τοποθετείται όσο το δυνατόν πιο μακριά από τον χώρο του Αναγνωστήριου διότι παράγει πολύ θόρυβο, ακόμη και αν περικλείεται από καμπίνα μείωσης θορύβου.

Οι προσβάσιμοι σταθμοί εργασίας πρέπει να είναι πάντα συνδεδεμένοι στο Διαδίκτυο διότι ένας από τους πολλούς λόγους που τα ΑμεΑ επισκέπτονται τις βιβλιοθήκες είναι η πρόσβαση στο Διαδίκτυο και η εύρεση πληροφοριών μέσω αυτού.

Η Κεντρική Υπηρεσία των ΓΑΚ, προκειμένου να μη στιγματίσει και αποκλείσει τους χρήστες με αναπηρία, έχει τοποθετήσει τους προσβάσιμους σταθμούς εργασίας στον κεντρικό χώρο του Αναγνωστήριου, δίπλα στους υπόλοιπους σταθμούς εργασίας και όχι σε ξεχωριστούς χώρους ή ειδικά εργαστήρια. Η χωροθέτησή τους αυτή πλεονεκτεί επίσης διότι ο ακριβός αυτός και εξειδικευμένος εξοπλισμός βρίσκεται υπό τη διαρκή εποπτεία του προσωπικού αλλά και το γραφείο εξυπηρέτησης βρίσκεται κοντά στους σταθμούς εργασίας ώστε τα ΑμεΑ να μπορούν εύκολα να ζητήσουν τη βοήθεια του προσωπικού.

Ωστόσο, επειδή οι υποστηρικτικές τεχνολογίες προκαλούν ηχητικές περισπάσεις (π.χ. υπολογιστές με έξοδο φωνής) που διαταράσσουν την ηρεμία του Αναγνωστήριου και μπορούν να επηρεάσουν την ηρεμία των χρηστών ή να μειώσουν την αποδοτικότητά τους, υπάρχουν λύσεις και μέτρα που μπορούν να εφαρμοστούν, όπως τα ακουστικά κεφαλής τα οποία έχει προμηθευτεί η Κεντρική Υπηρεσία.

2. Κτηριακές υποδομές

Η σωστή επιλογή της θέσης του κτηρίου του αρχειακού φορέα και ο σχεδιασμός των εσωτερικών χώρων του αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες στην επιτυχία και τη λειτουργικότητά του για τα ΑμεΑ.

Συγκεκριμένα, το Αναγνωστήριο των ΓΑΚ παρέχει άνεση και ασφάλεια που διευκολύνει στο μέγιστο την εσωτερική κυκλοφορία των ΑμεΑ. Αυτό οφείλεται κυρίως στο ότι η διάταξη της επίπλωσης είναι αραϊή ώστε ο χρήστης να μπορεί να ελίσσεται και να μετακινείται εύκολα. Δεν υπάρχουν βαριές ή εσωτερικές πόρτες με αποτέλεσμα ο χρήστης να μετακινείται άνετα χωρίς να προσκρούει σε εμπόδια που τυχόν παρεμποδίζουν την κίνηση του (στενές ή βαριές πόρτες, εσωτερικές θύρες, εμπόδια στους διαδρόμους). Το αναπηρικό αμαξίδιο περνάει άνετα από την είσοδο του Αναγνωστηρίου και το δάπεδο του χώρου δεν είναι ολισθηρό.

Ο χώρος επίσης είναι αρκετά φωτεινός αλλά αποτελεί και ευθύνη του προσωπικού η φροντίδα για τη σωστή θέση της οθόνης των υπολογιστών, την ακτινοβολία και τη φωταύγεια τους.

Επιπλέον, η διαμόρφωση του χώρου είναι τέτοια που παρέχει τη δυνατότητα πανοραμικού ελέγχου των συσκευών και εργαλείων για τα ΑμεΑ και οι επιφάνειες των τραπεζιών είναι αρκετά μεγάλες ώστε να χωρούν με άνεση το υλικό προς ανάγνωση.

Στο ισόγειο του κτηρίου υπάρχει τουαλέτα κατάλληλη για ΑμεΑ. Η τουαλέτα είναι ευρύχωρη για να χωρά το αναπηρικό αμαξίδιο και διαθέτει χειρολαβή για το χρήστη.

Ως προς τα σημεία που χρήζουν άμεσης βελτίωσης, το κυριότερο είναι η έλλειψη ραμπών στις σκάλες του κτηρίου προκειμένου να βοηθούν το χρήστη να μεταβαίνει στον 1^ο όροφο, που στεγάζεται το Τμήμα Αναγνωστηρίου και Βιβλιοθήκης, σε περίπτωση προβλήματος λειτουργίας του ανελκυστήρα. Σε τέτοια περίπτωση τα άτομα με προβλήματα όρασης θα πρέπει να συνοδεύονται στα σκαλιά καθόδου προς την έξοδο του κτηρίου. Επίσης, ο ανελκυστήρας του κτηρίου δεν διαθέτει σήμανση braille και φωνητική εκφώνηση των ορόφων.

Στο Αναγνωστήριο, το ύψος των τραπεζιών ανάγνωσης δεν μεταβάλλεται με ηλεκτρικό κινητήρα ώστε να είναι διαθέσιμα σε ποικίλα ύψη και να καλύπτουν τις ανάγκες όλων.

Ως προς τα βιβλιοστάσια, επειδή κάποια ράφια βρίσκονται εκτός της περιοχής και του ύψους του χρήστη σε αναπηρικό αμαξίδιο, είναι απαραίτητη σε όλες τις περιπτώσεις η βοήθεια του προσωπικού για τη μεταφορά του υλικού που ζητά ο χρήστης.

Προτεινόμενα μέτρα προσβασιμότητας για τις κτηριακές υποδομές της Κεντρικής Υπηρεσίας των ΓΑΚ αλλά και των λοιπών αρχειακών φορέων, περιλαμβάνουν:

- χώρους στάθμευσης για ΑμεΑ ανάλογα με τον αριθμό των χρηστών με αναπηρία και το μέγεθος του κτηρίου. Κανονικά προβλέπεται το 2-4% του συνολικού χώρου στάθμευσης για τα οχήματα των ΑμεΑ, συνοδευόμενο από την κατάλληλη σήμανση.
- ανακλινόμενο δάπεδο ή ράμπα στα σημεία που υπάρχουν σκαλιά, τα οποία εμποδίζουν την ανάβαση του τροχοκαθίσματος
- κάτοψη του χώρου ή έντυπος χάρτης του χώρου στην είσοδό του καθώς επίσης και σήμανση για το πού βρίσκονται οι σταθμοί εργασίας ώστε να εξοικειώνονται τα ΑμεΑ με τους χώρους.

3. Ενημερωτικό Υλικό

Βασική προτεραιότητα των αρχειακών φορέων αποτελεί η σύνταξη γραπτής πολιτικής, η οποία να ενσωματώνει στις υπηρεσίες τους τα ΑμεΑ, αρχή την οποία έχει υιοθετήσει η Κεντρική Υπηρεσία των ΓΑΚ ενσωματώνοντας στον Κανονισμό Λειτουργίας του Τμήματος Αναγνωστηρίου και Βιβλιοθήκης ειδική ενότητα για την «Πρόσβαση ατόμων με αναπηρία».

Η πολιτική αυτή πρέπει να ορίζει ποιές κατηγορίες ΑμεΑ εξυπηρετεί το Αναγνωστήριο, τί υπηρεσίες παρέχει, τί υποστηρικτικές τεχνολογίες και συλλογές διαθέτει, πληροφορίες για το ωράριο και το προσωπικό (αν υπάρχει γνώστης της νοηματικής ή braille), όπως ακριβώς αναφέρονται και στον Κανονισμό Λειτουργίας του Τμήματος Αναγνωστηρίου και Βιβλιοθήκης της Κεντρικής Υπηρεσίας των ΓΑΚ.

Καλό είναι επίσης να υπάρχει ερωτηματολόγιο, στο οποίο να ζητείται η γνώμη των ΑμεΑ και τυχόν παράπονα ή προτάσεις τους για βελτίωση των υπηρεσιών καθώς επίσης και πολιτική χρήσης των υποστηρικτικών τεχνολογιών, η οποία θα ορίζει τις ομάδες χρηστών του εξοπλισμού αυτού, οδηγίες χρήσης και ασφάλειας του και τη διάρκεια χρήσης του.

4. Αρχειακό Υλικό

Τα αρχεία, σε αντίθεση με τις βιβλιοθήκες, δεν διαθέτουν υλικό εναλλακτικής μορφής. Το υλικό αυτό περιλαμβάνει το υλικό οποιασδήποτε άλλης μορφής πλην της συμβατικής, π.χ. braille βιβλία, βιβλία μεγαλογράμματης γραφής, ομιλούντα βιβλία, ψηφιακά ομιλούντα βιβλία, οπτικό υλικό, κ.α.

Το υλικό αυτό ή παράγεται εξαρχής σχεδιασμένο για αυτόν τον σκοπό και απευθύνεται σε αυτές τις ομάδες χρηστών ή παράγεται από κάποιο αντίτυπο του πρωτότυπου. Στα αρχεία όμως το υλικό είναι πρωτότυπο και η φύση του είναι τέτοια που, ακόμη και ψηφιοποιημένο, δύσκολα μπορεί να μεταγραφεί και να παραχθεί σε άλλες διατάξεις (λόγω φύσης του υλικού, γραμματοσειράς, εικόνων, κ.α.).

Αυτό αυτόματα περιορίζει τις υπηρεσίες που μπορούν να παρέχουν τα αρχεία στα ΑμεΑ και ταυτόχρονα περιορίζει στο μέγιστο και την επισκεψιμότητα και χρήση των αρχείων από τις ευπαθείς αυτές ομάδες χρηστών.

Μια άλλη σημαντική παράμετρος την οποία θα πρέπει να λαμβάνει το προσωπικό υπόψιν κατά τη χρήση του αρχειακού υλικού από ΑμεΑ είναι η ασφάλειά του. Οι αρχειονόμοι να μην θα πρέπει να παρέχουν και να ενθαρρύνουν την ανεξάρτητη πρόσβαση των ΑμεΑ στα αρχεία αλλά παράλληλα θα πρέπει να εποπτεύουν διακριτικά τη χρήση του αρχειακού υλικού ώστε να διασφαλίζεται η ασφάλεια και η καλή κατάστασή του.

Ως προς τη χρήση συγκεκριμένων τεκμηρίων μέσα στη βιβλιοθήκη, είναι κατανοητό πως όταν υπάρχουν φυσικές απαιτήσεις (π.χ. ογκώδεις τόμοι εγκυκλοπαίδειας), το προσωπικό βοηθά τα ΑμεΑ στη μεταφορά τους αφού είναι γνωστό ότι τα άτομα με κινητική αναπηρία δυσκολεύονται να σηκώσουν μεγάλους τόμους.

5. Υποστηρικτικές Υπηρεσίες

Όταν ο χρήστης με αναπηρία εισέρχεται στο Αναγνωστήριο, το προσωπικό δεν πρέπει να ζητά πιστοποίηση της αναπηρίας του προκειμένου να μην τον στιγματίσει ή τον φέρει σε δύσκολη θέση, κάτι το οποίο έχει υιοθετήσει η Κεντρική Υπηρεσία των ΓΑΚ.

Ως προς τις υπηρεσίες, το Τμήμα Αναγνωστηρίου της Κεντρικής Υπηρεσίας υποστηρίζει εξατομικευμένα τα ΑμεΑ και έχει προσαρμόσει ορισμένες υπηρεσίες του στις ανάγκες των ΑμεΑ (δυνατότητα μεγένθυσης φωτοτυπιών, μελέτη περισσότερων φακέλων από το επιτρεπτό όριο, παρουσία συνοδών ΑμεΑ που διεξάγουν εκ μέρους τους την έρευνα, βοήθεια όταν τα ΑμεΑ αδυνατούν να χειριστούν το αρχειακό υλικό). Σε κάθε περίπτωση, η επιστράτευση του προσωπικού για αυτές τις υπηρεσίες θα πρέπει να γίνεται σε εύλογα πλαίσια και θα κρίνεται ανάλογα με την περίπτωση.

Ως προς τη συμπλήρωση των αιτήσεων ερευνητή-αναπαραγωγής αρχειακού υλικού, όταν υπάρχει δυσκολία για τα ίδια τα ΑμεΑ, θα πρέπει να συμπληρώνονται από το προσωπικό ή τον συνοδό τους. Το προσωπικό θα πρέπει να ενθαρρύνει τα ΑμεΑ να τηλεφωνούν εκ των προτέρων για να δι-

απιστώσουν τη διαθεσιμότητα του υλικού που τους ενδιαφέρει γιατί για πολλούς χρήστες με αναπηρία η μετακίνηση αποτελεί δύσκολο εγχείρημα.

Στην περίπτωση αλλαγών στους χώρους, στη λειτουργία ή στην πολιτική του Αναγνωστηρίου, η ιστοσελίδα ή το σύστημα σήμανσης πρέπει να ανανεώνονται για να αποφεύγεται οποιοσδήποτε κίνδυνος μη παρακολούθησής τους από τα ΑμεΑ.

Για όλες τις υπηρεσίες σε ΑμεΑ που παρέχει ο αρχειακός φορέας, θα πρέπει να υπάρχει σύνδεσμος στον ιστότοπο των ΓΑΚ στο σημείο όπου γίνεται αναφορά των υπηρεσιών για τους χρήστες ώστε να προβάλλονται και να γνωστοποιούνται στην κοινότητα των ΑμεΑ.

6. Προσωπικό

Όλο ανεξαιρέτως το προσωπικό που εξυπηρετεί το κοινό θα πρέπει να είναι εκπαιδευμένο στην εξυπηρέτηση των ΑμεΑ ώστε ανά πάσα στιγμή να εξυπηρετείται οποιοσδήποτε χρήστης με αναπηρία.

7. Ιστότοπος

Ο ιστότοπος της Κεντρικής Υπηρεσίας των ΓΑΚ επί του παρόντος παρέχει τη δυνατότητα μεγένθυσης του κειμένου ώστε να είναι προσβάσιμος σε άτομα με αισθητηριακές αναπηρίες όρασης.

Οι ιστότοποι των αρχειακών φορέων προκειμένου να είναι προσβάσιμοι, θα πρέπει να συμμορφώνονται με τις Οδηγίες της Παγκόσμιας Κοινοπραξίας Ιστού για την Προσβασιμότητα του Περιεχομένου του Ιστού, οι οποίες είναι διαθέσιμες στο <http://www.w3.org/WAI/intro/wcag.php> (οδηγίες όπως η δυνατότητα προσαρμογής του μεγέθους του κειμένου, υποτιτλισμό του περιεχομένου των βίντεο, παροχή εναλλακτικού κειμένου για εικόνες, γραφικά, κ.α.)

Το Τμήμα Αναγνωστηρίου και Βιβλιοθήκης της Κεντρικής Υπηρεσίας των ΓΑΚ έχει προσαρμόσει τις υπηρεσίες του απευθυνόμενο στις ομάδες των ατόμων με αισθητηριακές αναπηρίες όρασης και με κινητικές αναπηρίες, για τις οποίες και διαθέτει τον κατάλληλο υποστηρικτικό εξοπλισμό. Οι υπηρεσίες προς αυτές τις δύο ομάδες ΑμεΑ είναι ένα καλό σημείο εκκίνησης για κάθε αρχειακό φορέα και στη συνέχεια, με σταδιακά βήματα μπορεί να προσπαθήσει να ενσωματώσει στις υπηρεσίες του και τις λοιπές ευπαθείς ομάδες (π.χ. άτομα με αναπηρίες ακοής).

Το κτήριο της Κεντρικής Υπηρεσίας των ΓΑΚ: εφαλτήριο σκέψεων και προβληματισμών

ΜΑΡΙΑ ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ

Στο τέλος του 1999 πραγματοποιήθηκε, με ευθύνη του ΥΠΕΠΘ, η έκδοση *Κτήρια αρχείων, βασικές αρχές σχεδιασμού*, Αθήνα 1999. Η έκδοση αυτή ήταν το αποτέλεσμα των εργασιών της Ομάδας εργασίας που συγκροτήθηκε με απόφαση του Γενικού Γραμματέα του ΥΠΕΠΘ, με στόχο να συντάξει προδιαγραφές για κτήρια που θα στεγάσουν τα ΓΑΚ καθώς και μελέτη ενός ευρύτερου πλαισίου στρατηγικού σχεδιασμού, στο οποίο θα λαμβάνεται υπόψη ο ρόλος των ΓΑΚ σε εθνικό επίπεδο.

Οι διαπιστώσεις που απετέλεσαν τη βάση για τις εργασίες της Ομάδας είχαν προκύψει από τις απαντήσεις σε σχετικό ερωτηματολόγιο που είχε αποσταλεί προς τις περιφερειακές Υπηρεσίες των ΓΑΚ μέσω ΥΠΕΠΘ με ερωτήματα ως προς: το ιδιοκτησιακό καθεστώς, το μέγεθος, την παλαιότητα/ιστορικότητα, τον όγκο του ταξινομημένου και αταξινομήτου υλικού, του προσωπικού.

Μετά την παρέλευση δέκα και πλέον ετών από την έκδοση αυτή που υπήρξε απλώς χρηστική και δεν φιλοδοξούσε να καλύψει το μεγάλο κενό που υπάρχει στην ελληνική βιβλιογραφία ως προς το θέμα, διαπιστώνει κανείς ότι πολλά από τα θέματα που εξετάζονται στο βιβλίο έχουν πλέον γίνει κοινή συνείδηση μεταξύ των αρχειονόμων. Το κτήριο της ΚΥ των ΓΑΚ που τότε ήταν ακόμη απλώς ζητούμενο –η μεταστέγαση ολοκληρώθηκε το 2004– έδειξε στην πράξη τα πλεονεκτήματα αλλά και τις ανάγκες που συνεχώς διαμορφώνονται κατά τη λειτουργία ενός κτηρίου Αρχείου. Ειδικότερα ως προς την ΚΥ, η αναδιοργάνωση του Τμήματος Συντήρησης και Αναπαραγωγής έδωσε τη δυνατότητα συνεργασίας ως προς τις ποικίλες μετρήσεις των περιβαλλοντικών παραμέτρων εντός του κτηρίου αλλά και άλλων συναφών με την ασφάλεια του κτηρίου θεμάτων.

Το προφίλ του κτηρίου

Το στεγαστικό πρόβλημα της ΚΥ των ΓΑΚ, οξύτατο για πολλές δεκαετίες, φαίνεται ότι βρήκε επιτέλους τη λύση του με τη λειτουργία του νέου κτηρί-

ου στο Ψυχικό. Από την ίδρυση των ΓΑΚ το 1914 μέχρι τα εγκαίνια του νέου κτηρίου (10.11.2003) η Υπηρεσία στεγάστηκε στο υπόγειο της Ακαδημίας Αθηνών, στο υπόγειο του κτηρίου της Παλαιάς Βουλής, σε διάφορα κτήρια των Αθηνών (κτήριο οδού Θεάτρου, κτήριο οδού Ερμού, κτήριο Καλλιθέας).

Για την ανοικοδόμηση του κτηρίου σε οικοπέδο του ελληνικού δημοσίου καθοριστική υπήρξε η οικονομική συμβολή του Πρόδρομου Αθανασιάδη – Μποδοσάκη.¹ Οι διαδικασίες οικοδόμησης ξεκίνησαν το 1972. Γραφειοκρατικοί και οικονομικοί λόγοι καθυστέρησαν την έναρξη των εργασιών έως το 1979, όταν κατασκευάστηκε ο σκελετός του κτηρίου. Το έργο έμεινε ημιτελές έως το 1998, όταν ξανάρχισε τις εργασίες της αποπεράτωσής του ο Οργανισμός Σχολικών Κτηρίων.

Το αρχιτεκτονικό σχέδιο του κτηρίου της Κεντρικής Υπηρεσίας των ΓΑΚ, προϊόν της συνεργασίας τεσσάρων αρχιτεκτόνων, πήρε το πρώτο βραβείο σε σχετικό πανελλήνιο διαγωνισμό του 1978. Η καθυστέρηση υλοποίησης της μελέτης, εκ των πραγμάτων έθεσε θέμα εκσυγχρονισμού της ώστε να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες απαιτήσεις. Το 1997 εγκρίθηκε η αναπροσαρμογή τμήματος της αρχιτεκτονικής μελέτης και του συνόλου σχεδόν των ηλεκτρομηχανολογικών εγκαταστάσεων. Μετά τους σεισμούς του 1999, παρότι δεν υπήρξαν ζημιές, ενισχύθηκε ο στατικός φορέας του κτηρίου και ξεκίνησε η τελευταία φάση ολοκλήρωσης του έργου. Η κατασκευή ουσιαστικά ολοκληρώθηκε στην τριετία 2000-2003 υπό την εποπτεία του ΟΣΚ. Ο εξοπλισμός (κινητές αρχειοθήκες, έπιπλα κτλ.) αποτελούν δωρεά του Ιδρύματος Μποδοσάκη.

Το κτήριο είναι χτισμένο στην πλαγιά ενός λόφου έχει πρόσβαση σε τρεις δρόμους. Το ορατό του τμήμα είναι επενδυμένο με λευκό μάρμαρο και έχει μεγάλες επιφάνειες από γυαλί. Έχει δύο εισόδους, 30 θέσεις στάθμευσης και περιμετρικά κήπο με χλοοτάπητα. Δίπλα στη κυρία είσοδό του υπάρχει μικρή υδάτινη επιφάνεια όπου έχει τοποθετηθεί γλυπτό του Γ. Ζογγολόπουλου.

Η οικοδομή, συνολικού εμβαδού 6.500 μ², είναι οργανωμένη σε έξι επάλληλες στάθμες (Α-ΣΤ, αρχίζοντας από κάτω): Η κυρία είσοδος τοποθετήθηκε στη στάθμη Δ μαζί με τους χώρους υποδοχής και εξυπηρέτησης του κοινού, την αίθουσα διαλέξεων και σεμιναρίων και μέρος των γραφείων. Η στάθμη Ε με μορ-

1. Η προτομή του Πρόδρομου Αθανασιάδη Μποδοσάκη στήθηκε το 2009 στον προθάλαμο του κτηρίου, ένας πολύ μικρός φόρος τιμής στον άνθρωπο που σεβάστηκε τα αρχαία της πατρίδας του και συνεχίζει να ενισχύει τα ΓΑΚ μέσω του Ιδρύματος που ο ίδιος δημιούργησε. Το Ίδρυμα Μποδοσάκη παρακολουθεί στενά το έργο των ΓΑΚ και με μεγάλη προθυμία συνεχίζει να ευεργετεί την Υπηρεσία συμμετέχοντας στην αντιμετώπιση οικονομικών προβλημάτων που δυσχεραίνουν τη λειτουργία της. Η πρόσφατη δωρεά ενός αυτοκινήτου (τύπου Van) για τη μεταφορά αρχείων αποτελεί ένα ακόμη δείγμα του ενδιαφέροντος του Ιδρύματος να διευκολύνει τις καθημερινές εργασίες της αρχαικής Υπηρεσίας.

φή ημιωρόφου ανοικτών εξωστών στο χώρο της στάθμης Δ, στεγάζει τα υπόλοιπα γραφεία και το αναψυκτήριο. Στη στάθμη ΣΤ βρίσκεται το Αναγνωστήριο με τη Βιβλιοθήκη καθώς και τα γραφεία της Διεύθυνσης και της Εφορείας.

Τα αρχειοστάσια βρίσκονται στις στάθμες Α, Β και Γ. Η στάθμη Α είναι υπόγεια και περιλαμβάνει τον ειδικό θωρακισμένο χώρο προστασίας των πολύτιμων εγγράφων, μια μεγάλη αίθουσα φύλαξης εγγράφων (745 m²) και τους χώρους των ηλεκτρομηχανικών εγκαταστάσεων. Στις στάθμες Β και Γ βρίσκονται έξι (1202 m²) και τέσσερις (745 m²) αντίστοιχα αίθουσες φύλαξης αρχαικών τεκμηρίων. Οι δύο συγκεκριμένοι όροφοι, ακολουθώντας την κλίση του εδάφους, έχουν μέρος μόνο του περιμετρικού τους τοίχου έξω από το έδαφος, ενώ οι οροφές τους αποτελούν εξωτερικά βατά δώματα στρωμένα με μάρμαρο, το οποία σβήνουν στο φυσικό έδαφος. Στην πίσω πλευρά της στάθμης Γ (πάνω από το έδαφος) υπάρχει η είσοδος για το αρχαικό υλικό, ο θάλαμος απεντόμωσης, οι αίθουσες ταξινόμησης και τα εργαστήρια συντήρησης, βιβλιοδεσίας και φωτογράφισης.

Εξοπλισμός

Όλες οι ηλεκτρομηχανολογικές εγκαταστάσεις είναι σύγχρονης τεχνολογίας. Ελέγχονται και διαχειρίζονται ηλεκτρονικά μέσω του αυτοματοποιημένου συστήματος BMS (Building Management System).

Ενέργεια

Το κτήριο διαθέτει υποσταθμό ηλεκτρικής ενέργειας και γεννήτρια ικανή να καλύπτει τις ανάγκες σε ρεύμα για περίπου δύο ημέρες. Επίσης δεξαμενή νερού (200 μ³) για τις ανάγκες του συστήματος πυρόσβεσης σε περίπτωση διακοπής της παροχής, καθώς και δεξαμενές πόσιμου νερού ημερήσιας κατανάλωσης (6 μ³).

Κλιματισμός – αερισμός

Πλήρης κλιματισμός και αερισμός και απόλυτες συνθήκες ύγρανσης - αφύγρανσης, καθαρότητας και θερμοκρασίας του αέρα.

Υπάρχει δυνατότητα κεντρικού ή τοπικού χειρισμού του συστήματος.

Πυροπροστασία

Πυρανίχνευση σε όλους τους χώρους και σύστημα έγκαιρης πυρανίχνευσης στα αρχειοστάσια. Συστήματα πυρόσβεσης: με αέριο FM 200 σε όλους

τους χώρους αποθήκευσης, με CO₂ στους χώρους των ηλεκτρομηχανολογικών εγκαταστάσεων, με νερό στους χώρους εργασίας. Στους διαδρόμους υπάρχουν πυροσβεστικές φωλιές και φορητά μέσα πυρόσβεσης σε όλους τους χώρους.

Φωτισμός

Στα αρχειοστάσια προβλέπεται ειδικός φωτισμός κατακόρυφων επιφανειών. ο φωτισμός τίθεται σε λειτουργία με ανιχνευτές κίνησης επιτρέποντας κάθε φορά να φωτίζεται το ανάλογο τμήμα της αίθουσας. Στους χώρους αποθήκευσης και μελέτης των εγγράφων έχουν εγκατασταθεί φωτιστικά σώματα με λάμπες που περιορίζουν τη UV ακτινοβολία. Στο αναγνωστήριο, η ένταση των φωτιστικών αυξομειώνεται αυτόματα ανάλογα με τις συνθήκες του φυσικού (εξωτερικού) φωτισμού.

Ασφάλεια

Οι εξωτερικές είσοδοι και οι πόρτες των αρχειοστασίων ελέγχονται από σύστημα συναγερμού. Η κίνηση στους εσωτερικούς διαδρόμους και στον περιβάλλοντα χώρο ελέγχεται από κάμερες που μεταφέρουν την εικόνα σε οθόνες που βρίσκονται στα σημεία ελέγχου. Για λόγους ασφαλείας του υλικού έχουν τοποθετηθεί κάμερες και στο αναγνωστήριο.

Επικοινωνία

Το κτήριο έχει εγκατάσταση δομημένης καλωδίωσης οπτικών ινών για τη μεταφορά φωνής και δεδομένων.

Η τηλεφωνική επικοινωνία επιτυγχάνεται με γραμμές ISDN. Υπάρχει δυνατότητα ασύρματης επικοινωνίας και τηλεδιάσκεψης.²

Αρχειοστάσια

Οι υπόγειοι αποθηκευτικοί χώροι είναι χωρισμένοι σε μεγάλες αίθουσες για λόγους ασφαλείας. Οι πόρτες αποτελούνται από ειδικό πυρίμαχο υλικό.

Σύμφωνα με τη στατική μελέτη έχει υπολογιστεί ωφέλιμο φορτίο 1300 kg/m² για τις στάθμες Β και Γ ενώ για την Α δεν τίθεται θέμα, αφού εδράζεται στο έδαφος. Σε όλους τους χώρους έχουν τοποθετηθεί κινητές αρχειοθή-

2. Ήδη γίνεται χρήση αυτών των δυνατοτήτων τόσο ως προς τη συνεργασία με το Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας για τις ανάγκες της Ομάδας Εργασίας για την καθιέρωση ονομάτων Παραγωγών αρχείων, όσο και ως προς τη συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Ένωση για τις ανάγκες του Προγράμματος ΑΡεΧ (βλ. στον παρόντα τόμο το Κεφάλαιο *Καθιέρωση παραγωγών*).

κες. Το μεγαλύτερο μέρος τους (ράφια 16.800 μ.) είναι χειροκίνητες ενώ στη στάθμη Γ είναι ηλεκτροκίνητες (ράφια 4.032 μ.).

Αναγνωστήριο

Ο χώρος του αναγνωστηρίου και της βιβλιοθήκης (ΣΤ στάθμη) βρίσκονται στο πιο προνομιακό σημείο του κτηρίου. Στις δύο πλευρές του ενιαίου χώρου, μεγάλες γυάλινες επιφάνειες επιτρέπουν στον επισκέπτη τη θέα προς ένα μεγάλο τμήμα της Αθήνας. Το φυσικό φως δίνει μια ευχάριστη αίσθηση στους αναγνώστες, αλλά είναι επιβλαβές για το αρχειακό υλικό που μελετούν. Για τον λόγο αυτό τα τζάμια έχουν επενδυθεί με ειδικές μεμβράνες που αποτρέπουν τη δίοδο της UV ακτινοβολίας.

Η αίθουσα έχει επιστρωθεί με υπερυψωμένο δάπεδο κάτω από το οποίο διέρχονται οι καλωδιώσεις. Έτσι, σε κάθε σημείο του αναγνωστηρίου μπορεί να υπάρξει παροχή ηλεκτρισμού, τηλεφώνου, «δικτύου δεδομένων».

Στο αναγνωστήριο μπορούν να μελετούν ταυτόχρονα εβδομήντα άτομα. Έχουν προβλεφθεί 2 θέσεις με εκτυπωτές ανάγνωσης μικροφίλμ (microfilm reader printer), 10 με Η/Υ συνδεδεμένους στο δίκτυο των ΓΑΚ. Σε όλα τα τραπέζια μελέτης υπάρχουν πρίζες ώστε οι ερευνητές να μπορούν να χρησιμοποιούν φορητούς υπολογιστές (laptop). Το Αναγνωστήριο διαθέτει ήδη εξοπλισμό ΑΜΕΑ στη χρήση του οποίου έχει εκπαιδευτεί το προσωπικό.³

Αίθουσα πολλαπλών χρήσεων

Η αίθουσα διαλέξεων έχει χωρητικότητα 100 ατόμων και διαθέτει ασύρματο εξοπλισμό αυτόματης μετάφρασης. Τα καθίσματα είναι κινητά και η αίθουσα μπορεί να μετατραπεί, ανάλογα με τις ανάγκες, σε αίθουσα σεμιναρίων ή εκθεσιακό χώρο.

Με το μικροσκόπιο του αρχειονόμου

Οκτώ χρόνια μετά τη μεταστέγαση της Υπηρεσίας στο κτήριο του Ψυχικού⁴ η λειτουργικότητα του κτηρίου φιλτράρεται μέσα από την καθημερινότητα

3. Ο συγκεκριμένος εξοπλισμός αποκτήθηκε το 2008 στο πλαίσιο της *Πρόσκλησης 152* «Ανάπτυξη ολοκληρωμένων ψηφιακών συλλογών των Γενικών Αρχείων του Κράτους (υποέργο «Προμήθεια ηλεκτρονικού εξοπλισμού». Βλ. στον παρόντα τόμο το σχετικό Κεφάλαιο.

4. Τα εγκαίνια του νέου κτηρίου των Γενικών Αρχείων του Κράτους στο Ψυχικό πραγματοποιήθηκαν στις 10 Νοεμβρίου 2003 ενώ η μεταστέγαση της Υπηρεσίας ολοκληρώθηκε εντός του 2004. Βλ. σχετικά Γ. Γιαννακόπουλου, «Το νέο κτήριο της ΚΥ των ΓΑΚ», περ. *Αρχειακά*

μιας αρχαιακής Υπηρεσίας και ήδη διαπιστώνονται ελλείψεις ενώ καταγράφονται παρατηρήσεις για βελτιώσεις ή αλλαγές που θα διευκολύνουν ακόμη περισσότερο τη λειτουργική χρήση του κτηρίου.

Η αρχική πρόταση από πλευράς της ΚΥ των ΓΑΚ (1976) στην οποία κυρίως βασίστηκε η διατύπωση του κτηριολογικού προγράμματος για τον Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Διαγωνισμό Προσχεδίων για το κτήριο των ΓΑΚ (1977), δεν έχει πλέον πολύ μεγάλη σχέση με τα σημερινά δεδομένα⁵. Η μακρά περίοδος που μεσολάβησε από τη σύνταξη του κτηριολογικού προγράμματος (1977) μέχρι την τελική φάση της κατασκευής του κτηρίου (2003) υπήρξε ένας από τους βασικούς παράγοντες των αλλαγών που αναγκαστικά έπρεπε να γίνουν. Στο διάστημα αυτό σημειώθηκαν, και στην Ελλάδα, μεγάλες εξελίξεις στον χώρο των αρχείων που επέβαλαν αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας της Υπηρεσίας. Δικαιολογημένες επομένως και οι μικρές αλλαγές που έγιναν και στο βραβευμένο αρχιτεκτονικό σχέδιο.⁶

Μετά την ολοκλήρωση της μεταφοράς της ΚΥ στο νέο κτήριο και τη μείωση του αριθμού των κτηρίων στα οποία στεγαζόταν από επτά (7) σε τρία (3), ήταν επόμενο ότι θα ακολουθούσε η διαπίστωση των ελλείψεων ως προς τον σχεδιασμό του κτηρίου.⁷ Όπως ήταν επόμενο, οι νέες λειτουργικές ανάγκες της Υπηρεσίας υπαγόρευαν μία σειρά ενεργειών που διατυπώθηκαν ως προτάσεις και εγκρίθηκαν από την Εφορεία των ΓΑΚ με στόχο την καλύτερη λειτουργικότητα του κτηρίου.

Τα ζητήματα που σχετίζονται με τις κτηριακές εγκαταστάσεις και τον εξοπλισμό μιας αρχαιακής υπηρεσίας καταγράφονται και στο γνωστό Αυστραλιανό αρχειονομικό εγχειρίδιο εντασσόμενα στο ευρύτερο κεφάλαιο «Η οργάνωση της εργασίας».⁸ Στο σχετικό κεφάλαιο περιγράφονται σφαιρικά οι παραμέ-

Νέα, τ. 22, Ιούλιος 2004, 82-84. Για την προεργασία της μεταφοράς βλ. και Μ. Βακαλοπούλου, «Απογραφή και καταγραφή στην ΚΥ των ΓΑΚ: δύο πολύτιμα εργαλεία έρευνας», περ. *Αρχαιακός Δεσμός* 1 (2004) 309-316.

5. Βλ. «Κτηριολογικό πρόγραμμα του κτηρίου των ΓΑΚ», ΒΓΑΚ 16, σελ. 61-67.

6. Στο έργο των τεσσάρων αρχιτεκτόνων που βραβεύτηκαν (Δ. Δακανάλη, Στάθη Μπουμπιώτη, Ανδρόνικου Τσιγκούνη και Χ. Φλώρου) έχουν γίνει εκτενή αφιερώματα σε περιοδικά και εφημερίδες από το 1978 μέχρι σήμερα. Βλ. και τον ιστότοπο www.greekarchitects.gr. (ημερομηνία πρόσβασης: 3.8.2012).

7. Το Υπόμνημα προτάσεων νομοθετικής αναθεώρησης (πολυγραφημένο) (Μ. Βακαλοπούλου -Α. Γιαννακά) που υπεβλήθη το 2008 στην Εφορεία των ΓΑΚ, έχει ήδη συμπεριλάβει αρκετά θέματα που σχετίζονται με τα θέματα του κτηρίου και φωτίζουν ζητήματα που διαπιστώθηκαν ήδη από τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας της ΚΥ των ΓΑΚ και ειδικότερα του Τμήματος Γενικού Βυρετηρίου.

8. J. Ellis, *Η διαχείριση των αρχείων*, Αθήνα: Ελληνική Αρχαιακή Εταιρεία, 2000, σελ. 52-113 (στο εξής: Ellis, *Η διαχείριση*).

τροι που επιδρούν καθοριστικά στη λειτουργία της αρχαιακής Υπηρεσίας: διοίκηση προσωπικού, εκπαίδευση του νέου προσωπικού, διαχείριση των εγκαταστάσεων, του εξοπλισμού και των αποθηκευτικών χώρων.⁹

Παρά τις οποιοσδήποτε προσπάθειες για τον βέλτιστο σχεδιασμό μιας αρχαιακής υπηρεσίας, συνήθως οι λειτουργικές ανάγκες υπερβαίνουν τα διαθέσιμα δεδομένα οπότε επιβάλλεται η εξεύρεση λύσεων σε συνδυασμό με ποικίλους παράγοντες που αλληλεπιδρούν σε αυτές τις περιπτώσεις. Δειγματοληπτικά παρουσιάζονται έξι περιπτώσεις όπου οι λειτουργικές ανάγκες οδήγησαν σε λύσεις με επέμβαση στον αρχικό σχεδιασμό του κτηρίου.

Νέα ταξινομητήρια

Όπως αποδείχθηκε στην πράξη, το κτήριο του Ψυχικού έχει έλλειψη επαρκών ταξινομητηρίων. Έτσι, η ταξινόμηση των μεγάλων αρχείων γίνεται τμηματικά είτε στα υφιστάμενα δύο ταξινομητήρια-γραφεία, είτε στα ίδια τα αρχειοστάσια του Β' υπογείου όπου βέβαια οι επικρατούσες συνθήκες θερμοκρασίας (ψύξη-θέρμανση) δεν είναι κατάλληλες. Εκ των ενόντων διαμορφώθηκε ένα μεγάλο ταξινομητήριο ενώ ο μοναδικός χώρος υποδοχής νέων εισαγωγών κοντά στο χώρο απεντόμωσης χρησιμοποιείται επίσης ως ταξινομητήριο. «Υπαίθριο» ταξινομητήριο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ο μεγάλος χώρος/χολ της Β' στάθμης που εξοπλίστηκε με μεγάλα τραπέζια και χρησιμοποιείται πλέον ως ταξινομητήριο, γεγονός που διευκολύνει σημαντικά τις εργασίες ταξινόμησης κυρίως των μεγάλων σε όγκο αρχείων που φυλάσσονται στη Β' στάθμη του κτηρίου.

Οι αυτοσχέδιες μετατροπές των χώρων (αλλαγή χρήσης) που συνήθως υπαγορεύονται από πιεστικές λειτουργικές ανάγκες, δημιουργούν άλλα προβλήματα όπως είναι η αδυναμία ρύθμισης της θερμοκρασίας που συναρτάται συνήθως με την αρχική χρήση του χώρου - ψύξη για τα αρχειοστάσια, εναλλαγή ψύξης και θερμότητας για τους χώρους των ταξινομητηρίων. Άλλο σημαντικό πρόβλημα είναι ο ανεπαρκής εξαερισμός και η επιβάρυνση της ατμόσφαιρας που παρατηρείται από τα αιωρούμενα σωματίδια σκόνης που δημιουργούνται κατά την ταξινόμηση των αρχείων, οπότε και απαιτείται συστηματικός καθαρισμός.

9. ο.π., σελ. 73-103. Η τρίτη έκδοση του συγκεκριμένου εγχειριδίου αφιερώνει αποκλειστικό κεφάλαιο στα κτήρια και τον εξοπλισμό. Βλ. *Keeping archives*, ed. J. Bettington, K. Eberhard, R. Loo, C. Smith, Australian Society of Archivists, Inc., Canberra, 2008, σελ. 87-134 [Chapter 3 *Buildings and Storage (by Ted Ling)*]. Πρακτικές οδηγίες σχετικά με τα κτήρια των αρχείων περιέχονται και στον παρόντα τόμο στο Κεφάλαιο *Τα κτήρια των αρχείων*.

Χώρος αποθήκευσης εγκιβωτισμένων αρχείων

Σύμφωνα με τον σχεδιασμό του κτηρίου, ο προβλεπόμενος για την εισαγωγή εγκιβωτισμένων αρχείων χώρος (στάθμη Γ) δεν είναι επαρκής. Ενδεχομένως υπήρχε η αντίληψη ότι η υποδοχή των νέων αρχείων θα γίνεται σε άλλο ενδιάμεσο αποθετήριο εκτός κτηρίου Ψυχικού όπου και θα γίνεται η επεξεργασία του υλικού. Πράγματι αυτό μπορεί να συμβαίνει σε μερικές περιπτώσεις αλλά δεν είναι ο κανόνας. Επομένως τα αρχεία απεγκιβωτίζονται αμέσως και τοποθετούνται στις αρχειοθήκες των αρχειοστασίων πριν από την οριστική τους ταξινόμηση. Αυτό συνεπάγεται διαρκή προσαρμογή του προγραμματισμού των ταξινομήσεων στους ρυθμούς των νέων εισαγωγών που χειρίζεται το Τμήμα Συγχρόνων Αρχείων. Έχει ήδη συζητηθεί και το ενδεχόμενο να διαμορφωθεί αποθηκευτικός χώρος εγκιβωτισμένων αρχείων στην Α' στάθμη του κτηρίου (στάθμη Γ) με αξιοποίηση των μεγάλων διαδρόμων του επιπέδου αυτού και εφόσον υπάρξει η σχετική οικονομική δυνατότητα.

Άλλο πρακτικό ζήτημα που θα μπορούσε να είχε προβλεφθεί είναι η κατασκευή ράμπας στην β' είσοδο της Β' στάθμης, αντί του κλιμακοστασίου που υπάρχει σήμερα, ώστε να διευκολύνεται η μεταφορά των κιβωτίων με τη χρήση μηχανικού μέσου. Στο ίδιο μήκος κύματος είναι και η περίπτωση του ασανσέρ προσωπικού που χρησιμοποιείται και για τη μεταφορά κιβωτίων στην Α' στάθμη του κτηρίου αλλά το μέγεθός του, με αυτά τα δεδομένα, θεωρείται πολύ μικρό. Οποσδήποτε θα μπορούσαν να υπάρξουν λύσεις εκ των υστέρων σε πολλά από τα ζητήματα που αποδεικνύονται προβληματικά. Αυτό όμως είναι συνήθως δαπανηρό και μάλλον απαγορευτικό υπό τις σημερινές συνθήκες. Πάντως οι αρχειακές Υπηρεσίες που προσανατολίζονται στην απόκτηση νέας στέγης θα πρέπει να υποδεικνύουν όλο το φάσμα των πρακτικών ζητημάτων ώστε αυτά να αποτυπώνονται στα αρχιτεκτονικά σχέδια και στις αντίστοιχες τεχνικές μελέτες. Η μελέτη σε βάθος όλων των παραμέτρων και η επικοινωνία με άλλες αρχειακές υπηρεσίες προλαμβάνει προβλήματα και αποδίδει καλύτερες λύσεις.

3. Αίθουσα συνεδριάσεων της Εφορείας των ΓΑΚ

Η ανάγκη διαμόρφωσης χώρου για τις συνεδριάσεις της Εφορείας των ΓΑΚ είχε ως αποτέλεσμα την αναδιάταξη του χώρου των γραφείων της Διεύθυνσης. Το γεγονός επηρέασε θετικά τη λειτουργία της Υπηρεσίας γιατί ο νέος χώρος που διαμορφώθηκε, φιλοξενεί πλέον και τις αρκετά συχνές συνεδριάσεις των προϊσταμένων της Υπηρεσίας, των Ομάδων εργασίας καθώς και τις επισκέψεις εξωτερικών συνεργατών.

Κατάργηση του Μουσείου

Αναπόφευκτη ήταν η κατάργηση του Μουσείου που είχε δημιουργηθεί στον όροφο του κτηρίου, δίπλα στο Αναγνωστήριο. Γεγονός είναι ότι η δημιουργία Μουσείου δεν είχε προβλεφθεί στα αρχικά σχέδια του κτηρίου. Διαμορφώθηκε κατά την τελευταία φάση της κατασκευής του κτηρίου με απώτερο στόχο την έμφαση στην εκπαιδευτική διάσταση των αρχείων. Όμως η ύπαρξη Μουσείου οπωσδήποτε διαφοροποιεί τον χαρακτήρα μιας Υπηρεσίας και προϋποθέτει διαφορετική δομή λειτουργίας από αυτήν που σήμερα ισχύει στα ΓΑΚ. Ο λόγος αυτός, σε συνδυασμό με τα αυξημένα προβλήματα ζωτικού χώρου για το υπάρχον προσωπικό, είχε ήδη καταστήσει επιτακτική την ανάγκη επέκτασης των γραφείων και στον όροφο του κτηρίου εις βάρος του Μουσείου που τελικά καταργήθηκε με απόφαση της Εφορείας των ΓΑΚ. Εναλλακτικές λύσεις είναι ήδη υπό συζήτηση ώστε να υπάρχει δυνατότητα οργάνωσης περιοδικών εκθέσεων με τρόπο που να αναδεικνύεται ο αρχειακός πλούτος των ΓΑΚ χωρίς να παραβλάπτεται ο καθημερινός τρόπος λειτουργίας των Τμημάτων.

Μεταφορά του Τμήματος Συγχρόνων Αρχείων

Το Τμήμα Συγχρόνων Αρχείων είναι αυτό που τελικά προκρίθηκε να μεταφερθεί στον χώρο που αποδεδεσμεύθηκε από την κατάργηση του Μουσείου. Μεσολάβησε η διαμόρφωση τμήματος του χώρου σε γραφεία για τις ανάγκες της φιλοξενίας του Εθνικού Διαλόγου για την Παιδεία, μετά την ολοκλήρωση του οποίου τα γραφεία αποδόθηκαν στο Τμήμα Συγχρόνων Αρχείων. Πάντως η αύξηση του προσωπικού που είναι απολύτως αναγκαία, εάν τα ΓΑΚ κληθούν να επιτελέσουν ικανοποιητικά το ρόλο τους, σε συνδυασμό με την παρουσία των φοιτητών και των συμβασιούχων που συνήθως προσλαμβάνονται για τις ανάγκες των Προγραμμάτων, είναι επόμενο ότι θα επιδεινώσουν το ήδη υφιστάμενο πρόβλημα χώρου.

Η αίθουσα πολλαπλών χρήσεων

Η αίθουσα πολλαπλών χρήσεων στο ισόγειο του κτηρίου του Ψυχικού σχεδιάστηκε για να φιλοξενεί ποικίλες εκδηλώσεις της αρχειακής Υπηρεσίας. Μέχρι στιγμής, λόγω και της υφιστάμενης υλικοτεχνικής υποδομής της, χρησιμοποιείται συστηματικά για την εισαγωγική ενημέρωση ομάδων φοιτητών ή μαθητών που επισκέπτονται το κτήριο μετά από ειδική συνεννόηση (εκπαιδευτικές επισκέψεις Βαρβακείου, Τμήματος Βιβλιοθηκονομίας και

Συστημάτων Πληροφόρησης του ΤΕΙ Αθήνας, Τμήματος Ιστορίας και Θεατρολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου κλπ). Περιοδικά χρησιμοποιείται για σεμιναριακά μαθήματα αρχειονομικού ενδιαφέροντος μέσω του Ινστιτούτου Επιμόρφωσης του Υπ. Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, του γνωστού ΙΝΕΠ.

Στη συγκεκριμένη αίθουσα έχουν δοθεί διαλέξεις, έχουν διοργανωθεί εκδηλώσεις (παρουσίαση του Προγράμματος *ΚτΠ Πρόσκληση 65*, αποκαλυπτήρια προτομής Μποδοσάκη, αφιέρωμα στον Γ. Ζογγολόπουλο¹⁰ κ.λπ.) επιστημονικές συναντήσεις (Εθνικός Διάλογος για την παιδεία), έχουν φιλοξενηθεί ημερίδες (της Ελληνικής Αρχαιακής Εταιρείας, του Βαρβακείου), μικρές θεματικές εκθέσεις¹¹ και Γενικές Συνελεύσεις του Σωματείου Εργαζομένων στα ΓΑΚ. Η μέγιστη δυνατή αξιοποίησή της, για παράδειγμα ως προς τη διοργάνωση εκθέσεων, θα επέβαλλε την αύξηση του αριθμού των είκοσι (20) προθηκών που διαθέτει σήμερα η αίθουσα, με ενδεχόμενη προέκταση του εκθεσιακού χώρου και στο ευρύχωρο φωτεινό φουαγιέ του κτηρίου ή στον ελεύθερο χώρο της ΣΤ στάθμης. Είναι εμφανές πλέον ότι αυτός ο τομέας έχει προδιαγραφές ανάπτυξης και η καλύτερη αξιοποίησή της αίθουσας πολλαπλών χρήσεων θα συμβάλει σημαντικά στην προβολή των ΓΑΚ. Θα μπορούσε μάλιστα να λειτουργήσει και ως συνδεδεμένος κρίκος με την τοπική κοινωνία του Δήμου Φιλοθέης - Ψυχικού, όπου και ανήκει η Υπηρεσία για τη συνδιοργάνωση συγκεκριμένων εκδηλώσεων επ' ωφελεία και των δύο πλευρών.¹²

Το γεγονός ότι η οικογενειακή και τοπική ιστορία γίνονται όλο και περισσότερο δημοφιλείς και ότι έχει αυξηθεί πολύ η προσοχή του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης ως προς τα αρχεία, έχει συμβάλει σε αλλαγή του κλίματος της κοινής γνώμης, θέτοντας σε μεγαλύτερη προτεραιότητα απ' όσο στο παρελθόν τη χρηματοδότηση για την επιμέλεια των αρχείων και τα βελτιωμένα μέ-

10. Η εκδήλωση για τον Γιώργο Ζογγολόπουλο (11.6.2012) με αφορμή την τοποθέτηση του υδροκινητικού γλυπτού «Τρεις κύκλοι - 1978» αλλά και την Παγκόσμια ημέρα των αρχείων (9 Ιουνίου), ανέδειξε άλλη μία φορά το εντυπωσιακό κτήριο των ΓΑΚ υπό τον επιβλητικό καλλιτεχνικό φωτισμό και απέσπασε αβίαστα τον έπαινο των παρισταμένων. Γλυπτό ενός άλλου καλλιτέχνη, του Μιχάλη Κατζουράκη, κοσμή τη μικρή πλατεία δίπλα στο κτήριο της ΚΥ σχηματίζοντας μία ενδιαφέρουσα καλλιτεχνική κόγχη στο προάστιο του Ψυχικού.

11. Μικρή Έκθεση με θέμα: «Στην αυγή της Επανάστασης» πραγματοποιήθηκε τον Μάρτιο του 2005 με πρωτοβουλία του τότε Προέδρου της Εφορείας των ΓΑΚ Ν. Βασιλάτου.

12. Η πρόσφατη επιτυχημένη εκδήλωση για τον Γιώργο Ζογγολόπουλο πραγματοποιήθηκε και με τη συνεργασία του Δήμου επιβεβαιώνοντας τον ισχυρισμό μας ότι η συνεργασία με την τοπική αρχή λειτουργεί εις όφελος και των δύο πλευρών.

σα πρόσβασης σε αυτά. Αυτός είναι και ένας από τους σημαντικούς παράγοντες για τη σημαντική άνθηση των αρχαιακών κτηρίων τα τελευταία χρόνια.¹³

Τα εξωτερικά αρχειοστάσια

Εκτός από το κτήριο του Ψυχικού, η ΚΥ των ΓΑΚ διαθέτει και άλλα δύο κτήρια όπου στεγάζονται αρχειοστάσια, στην οδό Μιχαήλ Νομικού (περιοχή Πατησίων) συνολικού εμβαδού 640 τμ. και στην οδό Ρήγα Παλαμίδα (περιοχή Ψυρρή) συνολικού εμβαδού 900 τμ. Το τελευταίο, παλαιό βιομηχανικό κτήριο, είναι ιδιόκτητο και σταδιακά ανακαινίζεται ώστε να αποτελέσει ενδιαμέσο καταθετήριο αρχείων ενώ θα μπορούσε να μετεξελιχθεί σε πολυχώρο όπου θα πραγματοποιούνται και συστηματικές εργασίες ταξινόμησης πριν από τη μεταφορά των αρχείων στο κτήριο του Ψυχικού. Και στα δύο αυτά αρχειοστάσια φυλάσσονται αρχεία του 20^{ου} αιώνα.

Σε γενικές γραμμές η διάσπαση των χώρων της ΚΥ των ΓΑΚ συρρικνώθηκε ως πρόβλημα¹⁴ αλλά υφίσταται ακόμη εφόσον διατηρούνται τα αρχειοστάσια της οδού Ρ. Παλαμίδα και της οδού Μ. Νομικού.

Οι πιεστικές ανάγκες για νέες εισαγωγές εγκιβωτισμένων αρχείων σε ήδη κορεσμένα αρχειοστάσια έχουν ως αποτέλεσμα τη συνεχή προσπάθεια εξεύρεσης χώρων με συνεχείς μετακινήσεις υλικού εντός των αρχειοστασίων ή απεγκιβωτισμό του υλικού και τοποθέτησή του στα ράφια των κυλιόμενων αρχειοθηκών που κανονικά προορίζονται για την αρχειοθέτηση του ταξινομημένου υλικού (κτήριο Ψυχικού). Οι εργασίες αυτές διεκπεραιώνονται υποχρεωτικά από το προσωπικό του Τμήματος Γενικού Ευρετηρίου.

Μέχρι σήμερα το Τμήμα αυτό, λόγω της εποπτείας του αταξινομήτου υλικού, έχει επωμισθεί μεγάλο μέρος της ευθύνης των εξωτερικών αρχειοστασίων της οδού Ρ. Παλαμίδα και της οδού Μ. Νομικού, χώρων εκτός του κεντρικού κτηρίου στο Ψυχικό, καθώς και όλων των θεμάτων που σχετίζονται με την εύρυθμη λειτουργία τους (διευθέτηση χώρων, τοποθέτηση ραφιών, απεντομώσεις, μεταφορές αρχείων, μίσθωση εργατών για εσωτερικές

13. Βλ. Chr. Kitching, *Archive building in the United Kingdom 1993-2005*, Phillimore, 2007, σελ. 3.

14. Μετά τη μεταφορά της Υπηρεσίας, από το υπόγειο της Ακαδημίας Αθηνών όπου είχε αρχικά εγκατασταθεί η Υπηρεσία, στο κτήριο της οδού Θεάτρου (1991), διατηρήθηκε το αρχειοστάσιο της Παλαιάς Βουλής καθώς και μία στρατιωτική αποθήκη στο στρατόπεδο Ρουφ. Ακολούθησε η μίσθωση του κτηρίου της οδού Ερμού 86, η παραχώρηση από το ΥΠΕΠΘ του κτηρίου της οδού Ρήγα Παλαμίδα 4, η μίσθωση του αποθηκειακού χώρου της οδού Μιχαήλ Νομικού 28, όπου μεταφέρθηκαν τα αρχεία από το Ρουφ, και στη συνέχεια -μόλις το 2001-, του αρχειοστασίου της οδού Ευαγγελιστρίας 104 στην Καλλιθέα.

εργασίες κλπ) σε συνεργασία πάντοτε με το Τμήμα Γραμματείας-Λογιστηρίου. Κατά συνέπεια είναι αναγκαία αρκετά συχνά η αναπροσαρμογή του προγραμματισμού των εργασιών με ανακατανομή του περιορισμένου προσωπικού σύμφωνα με τις αναφερόμενες ανάγκες. Η ανεπάρκεια των αρχειοστασίων αυτών δυσχεραίνει τις εκεί εργασίες ενώ δεν επιτρέπει τη συμμετοχή φοιτητών σε πρακτική άσκηση. Εδώ θα μπορούσε να προστεθεί και η έλλειψη επιμελητών στην Υπηρεσία που οπωσδήποτε επηρεάζει τις εργασίες όλων των Τμημάτων. Επιπλέον, το ζήτημα της εποπτείας της συνολικής λειτουργίας του κτηρίου από υπεύθυνο ηλεκτρολόγο - μηχανολόγο και η πλήρης μηχανοργάνωση του Τμήματος Γραμματείας θα διευκόλυναν ουσιαστικά την επίλυση των ποικίλων διοικητικών ζητημάτων που εμφανίζονται με γεωμετρική πρόοδο καθώς η Υπηρεσία επιχειρεί νέα ανοίγματα προς τον δημόσιο τομέα αλλά και προς την κοινωνία.

Ενδεχομένως η Υπηρεσία θα πρέπει να στραφεί σε αναζήτηση χορηγών ή χρηματοδότηση μέσω Προγραμμάτων ώστε να ολοκληρωθούν οι αναγκαίες εργασίες στο αρχειοστάσιο της οδού Ρ. Παλαμίδη μετά από συνολική τεχνική μελέτη (επισκευή στέγης, βελτίωση του κλιμακοστασίου, εξωτερικό και εσωτερικό βάψιμο, κλπ). Το συγκεκριμένο αρχειοστάσιο πρέπει να λειτουργήσει ως ενδιάμεσο αποθετήριο και χώρος προεργασίας των ταξινομήσεων, εφόσον βεβαίως αυξηθεί ουσιαστικά το προσωπικό του Τμήματος. Η πρόσφατη (2011) εκπόνηση σχετικής μελέτης από τη Διεύθυνση Εφαρμογής Εκπαιδευτικών Σχεδίων (ΔΙΕΦΕΣ)¹⁵ μετά από σχετικό αίτημα των ΓΑΚ ως προς τις προτεραιότητες επισκευών στο συγκεκριμένο αρχειοστάσιο, παραπέμπει ευθέως στο ζήτημα της αναζήτησης χορηγών.

Ως προς το μάλλον προβληματικό, μισθωμένο, αρχειοστάσιο της οδού Μ. Νομικού, φαίνεται ότι η επιδιωκόμενη λύση της αντικατάστασής του έχει ήδη επιτευχθεί με την πρόσφατη παραχώρηση νέου, κατάλληλου αποθηκευτικού χώρου από την Κεντρική Υπηρεσία του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού, τότε Υπουργείου Δια Βίου μάθησης και Θρησκευμάτων (Μάιος 2012). Η Κεντρική Υπηρεσία των ΓΑΚ, με συντονισμένες κινήσεις, προετοιμάζει ήδη τη μεταστέγαση των αρχείων από το αρχειοστάσιο της οδού Μ. Νομικού, αφού προηγουμένως βελτιώσει, κατά το δυνατόν, τις συνθήκες του νέου χώρου σύμφωνα με τις απαραίτητες προδιαγραφές. Κατά τη διάρκεια της επιχείρησης μεταστέγασης δίνεται μία σημαντική ευ-

15. Η ΔΙΕΦΕΣ συνεργάζεται με τη Διεύθυνση Βιβλιοθηκών και Αρχείων της ΚΥ του, υπό τη νέα πλέον ονομασία, Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού για την αντιμετώπιση κτηριακών ζητημάτων Αρχείων και Βιβλιοθηκών, είτε πρόκειται για επισκευές είτε πρόκειται για νέες κατασκευές ή απλώς για τεχνικές γνωματεύσεις.

καιρία απογραφής του υλικού καθώς και θεραπείας ζητημάτων που πολλές φορές προκύπτουν κατά την εισαγωγή αρχείων με τη διαδικασία του επειγόντος (ανάγκη εσωτερικών εκκαθαρίσεων, μεταφορά σε άλλο αρχειοστάσιο για αμεσότερη πρόσβαση λόγω αυξημένης ζήτησης κλπ). Δυστυχώς η μεταβατική εποχή της ταχύτατης εξάπλωσης των ηλεκτρονικών αρχείων χωρίς παράλληλη οργανωμένη μείωση των χαρτών, δυσχεραίνει τις εκκαθαρίσεις που πάντοτε συνεπάγονται δύσκολες αποφάσεις εκ μέρους του αρχειονόμου ως προς τα κριτήρια επιλογής και δημιουργεί επιπλέον ανάγκες και νέες δεξιότητες από πλευράς αρχειακής Υπηρεσίας.¹⁶

Επίλογος

Η συμβολή του Τμήματος Συντήρησης στην επισήμανση και στην αντιμετώπιση αρκετών ζητημάτων που συνδέονται με όλο το πλέγμα των παραγόντων που σχετίζονται με το κτήριο, τις συνθήκες φύλαξης των αρχείων και τις εγκαταστάσεις ασφάλειας, αποδεικνύεται καθοριστική.¹⁷

Νέα, σύγχρονα, ζητήματα όπως είναι η λεγόμενη πράσινη ανάπτυξη, εξετάζονται με ενδιαφέρον ανοίγοντας νέες προοπτικές στην υπόθεση των κτηρίων.¹⁸ Το θέμα αποκτά ιδιαίτερη σημασία στη συγκεκριμένη εποχή της οικονομικής στενότητας σε συνδυασμό με το αυξημένο ενδιαφέρον για την κατασκευή κτηρίων αρχείων που πληρούν τις απαραίτητες προδιαγραφές. Το Τμήμα Συντήρησης γίνεται όλο και πιο συχνά αποδέκτης παρόμοιων ερωτημάτων, τα οποία επιχειρεί να απαντήσει στο πλαίσιο των δυνατοτήτων του

16. Για το ζήτημα των εκκαθαρίσεων βλ. ΓΑΚ- Ιστ. Αρχείο Μακεδονίας, *Επιλογή και εκκαθάριση αρχείων, μέθοδοι και προβληματισμοί*, πρακτικά διεθνούς στρογγυλής τράπεζας, επιμ. Ν. Μπαμίδη, Θεσσαλονίκη 12-13 Ιουνίου 2002, Fr. Boles, *Selecting and Appraising archives and manuscripts*, Society of American Archivists, Σικάγο, 2005 [Archival fundamentals Series II].

17. Βλ. στον παρόντα τόμο το Κεφάλαιο *Η διατήρηση των αρχείων* σχετικά με τις συνθήκες φύλαξης του αρχειακού υλικού, τις εγκαταστάσεις ασφάλειας, την πυρασφάλεια (συστήματα πυρανίχνευσης, συστήματα πυρόσβεσης, έλεγχος συστημάτων πυρασφάλειας) κ.λπ. Υπό έκδοση το σχετικό άρθρο της Μ. Γιαννίκου, «Μεθοδολογικός οδηγός εγκατάστασης αρχειοστασίων, για τη βέλτιστη φύλαξη και διατήρηση του αρχειακού υλικού σε υφιστάμενα κτήρια αρχείων: μια πρόταση για τα Γενικά Αρχεία του Κράτους Νομού Ευβοίας», περ. *Το Μουσείο*, 8 (2012), Κέντρο Μουσειακών Ερευνών του Πανεπιστημίου Αθηνών.

18. « Το μέλλον στον τομέα της κατασκευής ή της ανάπλασης κτηρίων αρχείων ακολουθεί το ρεύμα της εποχής, που ο βιοκλιματικός σχεδιασμός και η εξοικονόμηση ενέργειας βρίσκουν εφαρμογή στο πλαίσιο της πράσινης ανάπτυξης, Μ. Γιαννίκου, «Κτήριο αρχείων: κατασκευάζοντας νέο ή ανακαινίζοντας υφιστάμενο κτήριο με αλλαγή χρήσης για τη στέγαση αρχείων», περ. *Αρχειακά Νέα*, 24 (2011), σελ. 51.

γνωρίζοντας ότι εκπροσωπεί μία Υπηρεσία που στεγάζεται σε κτήριο-πρότυπο παράδειγμα υποδομών για τις ελληνικές αρχαιακές Υπηρεσίες.¹⁹

Τέλος οι προδιαγραφές που επιβάλλονται από τα «ΠΣΕΑ»²⁰ και η συμμετοχή ενός ταξινόμου και μιας συντηρήτριας στις θέσεις του Αρχηγού και του Υπαρχηγού θεωρούνται πολύ θετικά στοιχεία ως προς την ταχύτητα εντοπισμού των προβλημάτων και την προώθηση προτάσεων, πολλές από τις οποίες καταλήγουν σε ικανοποιητικές λύσεις για την Κεντρική Υπηρεσία των ΓΑΚ.

19. Το Τμήμα έχει συχνή επικοινωνία τόσο με τη ΔΙΕΦΕΣ που υλοποιεί έργα αποκατάστασης για τη στέγαση Περιφερειακών ΓΑΚ –ΓΑΚ Λακωνίας, ΓΑΚ Δωδεκανήσου, ΓΑΚ Λευκάδος, Τοπικό Αρχείο Αιγίου, ΓΑΚ Καστοριάς– όσο και με εταιρίες μελέτης έργων για κτήρια αρχείων. Η συνεργασία αυτή αναφέρεται σε ποικίλα ζητήματα όπως: προδιαγραφές για τη διευθέτηση των χώρων των αρχειονομικών εργασιών, τις ηλεκτρομηχανολογικές εγκαταστάσεις και άλλο εξοπλισμό με στόχο τη βέλτιστη ασφάλεια, προστασία και διατήρηση του αρχαιακού υλικού.

20. Τα προβλεπόμενα από τον Κανονισμό της Πολιτικής Σχεδίασης Εκτάκτου Ανάγκης (ΠΣΕΑ) προϋποθέτουν την ενδελεχή γνώση του κτηρίου της αρχαιακής Υπηρεσίας με επιμερισμό ευθύνης στις διάφορες ομάδες του προσωπικού που καλούνται να δράσουν κατά περίπτωση. Βλ. στον παρόντα τόμο το σχετικό Κεφάλαιο.

ΜΑΡΙΑ ΓΙΑΝΝΙΚΟΥ, ΟΥΡΑΝΙΑ ΚΑΝΑΚΑΡΗ
ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΜΠΑΝΟΥ, ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΣΤΑΣΙΝΟΥ

1. Διατήρηση, συντήρηση και αποκατάσταση αρχαιακού υλικού

Συχνά, ακόμα και σήμερα, ο όρος συντήρηση χρησιμοποιείται για να καλύψει και άλλους συγγενείς όρους όπως αυτούς της διατήρησης και της αποκατάστασης. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 οι έννοιες των όρων αυτών έχουν ήδη διασαφηνιστεί και έγινε παγκοσμίως αποδεκτό πως η Διατήρηση χρησιμοποιείται ευρύτερα, ως όρος-ομπρέλα, εμπεριέχοντας πολλές έννοιες, όπως και αυτήν της συντήρησης.

Ο όρος *διατήρηση* περιλαμβάνει όλες τις ενέργειες και τα μέτρα για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, τον περιορισμό της φυσικο-χημικής φθοράς και αποικοδόμησης των υλικών κατασκευής και την αποφυγή απώλειας πληροφορίας. Κύριος σκοπός της διατήρησης είναι η επιμήκυνση του διάρκειας χρόνου ζωής-ύπαρξης του πολιτισμικού αγαθού. Στη διατήρηση δεν περιλαμβάνονται απαραίτητα επεμβάσεις στο ίδιο το αντικείμενο.

Με τον όρο *συντήρηση* περιγράφεται το σύνολο των επεμβάσεων που εφαρμόζονται με σκοπό την παράταση της διάρκειας διάρκεια ζωής, την αποκατάσταση της λειτουργικότητας και της αισθητικής αρτιότητας ενός τεκμηρίου ή γενικότερα των πολιτισμικών αγαθών. Ο όρος συντήρηση περιλαμβάνει ενέργειες διατήρησης, αποκατάστασης, εξέτασης, τεκμηρίωσης, έρευνας, επεμβάσεων, προληπτικής συντήρησης, ενημέρωσης, κατάρτισης και εκπαίδευσης. Οι επεμβάσεις εφαρμόζονται με σεβασμό σε ορισμένη δεοντολογία που διέπει τόσο τις μεθόδους εφαρμογής, όσο και τα υλικά που χρησιμοποιούνται.

Ο συγγενής όρος της *αποκατάστασης* περιορίζεται για να περιγράψει τις μεθόδους και τεχνικές που εφαρμόζονται για την ανακατασκευή φθαρμένου υλικού και αρχείων σε ότι πιστεύεται πως ήταν η αρχική τους μορφή.

Τέλος, ο όρος *προληπτική συντήρηση* περιλαμβάνει το σύνολο των μέτρων που λαμβάνονται με σκοπό τον περιορισμό των αιτιών φθοράς του πολιτιστικού αγαθού. Οι επεμβάσεις έχουν στόχο να εξυγιάνουν και να βελτιώσουν τις συνθήκες φύλαξης, ώστε να μην αποτελέσουν αιτία μελλοντικών φθορών στο αντικείμενο, και να παρατείνουν τη διάρκεια ζωής του. Αφορούν δε τη φύλαξη, χρήση, μεταφορά και έκθεσή του.